

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДНІПРОПЕТРОВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ІНСТИТУТ ФІЗИЧНОЇ
КУЛЬТУРИ І СПОРТУ
КАФЕДРА СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНИХ НАУК ТА ІНОЗЕМНИХ
МОВ**

Макєшина Ю.В.

**Методичні рекомендації
з дисципліни «Соціологія»**

Дніпропетровськ 2007

ББК 60.54я73
М-21

Укладач Макешина Ю.В.

Методичні рекомендації з дисципліни «Соціологія» (для студентів денної та заочної форми навчання). – Дн-ськ.- ДДІФКіС, 2007.- 50 с.

Рецензенти:

Корогод Л.П., кандидат політичних наук
(Дніпропетровський державний інститут фізичної культури
і спорту)

Чуднова Т.А., кандидат історичних наук
(Дніпропетровський національний університет)

Затверджено науково-методичній раді ДДІФКіС

Протокол № 2 від 19.12.2007.

Затверджено на засіданні кафедри соціально-гуманітарних
наук та іноземних мов ДДІФКіС.

Протокол № 5 від 18.10.2007.

Редактор Кравченко А.В.

Комп.верстка Мірошниченко С.О.

Посібник містить програму курсу, плани семінарськії занять, методичні поради стосовно вивчення кожної теми курсу, завдання для самостійної роботи, що дуже важливо, методичні рекомендації з її організації.

Для студентів вищих навчальних закладів фізкультурно-спортивного профілю.

Підписаний до друку

Друк офсетний

Тираж 100 екз.

Надруковано у поліграфічній фірмі

«Бюро-М»

Дн-ськ., вул.Шевченко,45.

Формат

Умовних др.арк.2.1. др.арк.

**ДНІПРОПЕТРОВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ІНСТИТУТ ФІЗИЧНОЇ
КУЛЬТУРИ І СПОРТУ
КАФЕДРА СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНИХ НАУК ТА ІНОЗЕМНИХ
МОВ**

Макєшина Ю.В

**Методичні рекомендації з дисципліни «Соціологія»
(для студентів денної та заочної форми навчання
ДІФКіС)**

Дніпропетровськ 2007

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

1. Роль і значення дисципліни для вивчення всього блоку гуманітарних і соціальних наук

Навчальний курс «Соціологія» націлений на набуття студентами знань про оточуючі їх соціальні явища і процеси. Засвоєння знання про механізми функціонування суспільства, його інститутів і соціальні групи, розвиток здатності до аналізу і прогнозування розвитку соціальних процесів виступають найважливішими умовами формування активної життєвої і громадянської позиції майбутніх фахівців. Змістовно при вивченні суспільства соціологія пов'язана з такими навчальними дисциплінами, як філософія, психологія, культурологія, історія, економіка і політика. Будучи самостійною наукою, соціологія має свій специфічний ракурс розгляду суспільних явищ і процесів. Разом з тим, висновки, сформульовані на рівні спеціальних соціологічних теорій, мають значення для інших гуманітарних і соціально-економічних наук. У цьому плані курс соціології сприяє більш глибокому сприйняттю студентами дисциплін цього блоку.

Однією з важливих цілей є також формування більш глибоких уявлень студентів про фізичну культуру та спорт як одного з важливих соціальних інститутів у історичному та сучасному контекстах.

2. Мета і завдання, які ставляться перед студентом у період вивчення дисципліни

Курс соціології ставить своєю метою підвищення рівня світоглядної і гуманітарної підготовки студентів шляхом оволодіння знаннями про соціальні зв'язки і відносини, способах їх організації, закономірностях функціонування і розвитку.

Найважливішими завданнями дисципліни є:

- дати студентам цілісне уявлення про специфіку соціологічного знання, його об'єкт і предмет, про історію зарубіжної і вітчизняної соціології, перспективи її подальшого розвитку;*
- допомагати студентам розвинути творче мислення, рішуче відмовлятися від догм і стереотипів, розвинути вміння теоретично осмислювати особливості моменту, який переживає суверенна Україна і все світове співтовариство;*
- формувати у майбутніх спеціалістів сфери фізичної культури та спорту соціологічні знання про місце і роль соціальних факторів і соціальних інститутів у житті суспільства;*
- допомогти студентам органічно пов'язувати здобуті соціологічні знання із складними проблемами сучасного життя, вміння орієнтуватися у ньому;*
- надати допомогу студентам виробити навички організації і проведення конкретно соціологічних досліджень і використання їх результатів у практичній роботі фізкультурно-педагогічної діяльності.*

3. Місце курсу у професійній підготовці майбутніх спеціалістів у сфері фізичної культури та спорту

Оволодіння курсом соціології забезпечує, з одного боку, загальний розвиток культури мислення майбутніх фахівців у сфері ФКіС, а з іншого, створює умови для більш глибокого сприйняття суспільних процесів як в Україні, так і за її межами, надається можливість розробити соціологічне дослідження відповідно до спортивної діяльності студентів

В якості важливої складової блоку ДС державного стандарту, курс соціології, який знаходиться у залежності взаємного доповнювання із іншими суміжними дисциплінами, має сприяти формуванню гуманітарного стилю мислення у майбутніх спеціалістів, умінню розглядати та аналізувати соціально-культурні причини розвитку видів фізкультурно-спортивної практики, які зумовлюють можливі наслідки для суспільства.

Курс соціології тісно пов'язаний та спирається на такі дисципліни як історія, культурологія, філософія та т.ін., що вивчалися раніше.

4. Обсяг знань і засоби моніторингу

Студент, який прослухав курс соціології повинен засвоїти і навчитися розуміти:

- сутність історичного розвитку основних напрямків соціологічної думки;
- закономірності функціонування і розвитку суспільства;
- соціальні проблеми праці і розподільні відносини;
- основи соціального структурування суспільства;
- причини виникнення соціальних конфліктів, стадії їх розвитку і способи регулювання;
- форми соціально-територіальної організації суспільства;
- закономірності функціонування і сучасний стан основних соціальних інститутів;
- роль культури в житті суспільства й особистості;
- сутність сучасних глобальних проблем;
- методологічні і методичні підходи до організації соціологічних досліджень.

5. Уміння і навички, які повинен придбати студент у результаті вивчення дисципліни

По закінченню вивчення курсу студент повинен:

- володіти понятійно-категоріальним апаратом соціологічної науки;
- мати практичні навички самостійного аналізу сучасних соціальних явищ і процесів,
уміти прогнозувати напрямки перспективи їх розвитку;
- мати навички проведення конкретного соціологічного дослідження;
- вміти орієнтуватися в соціальних проблемах сучасного українського суспільства.

6. Характеристика трьох ступенів самоконтролю, вимог до рубіжної і підсумкової атестації

Перший ступінь самоконтролю передбачає знання соціологічних понять, явищ і фактів, згаданих у лекційному матеріалі і словнику основних термінів.

Другий ступінь самоконтролю призначений для перевірки уміння встановлювати логічні взаємозв'язки між поняттями, між основним і додатковим матеріалом.

Третій ступінь самоконтролю спрямований на відтворення відповіді.

Рубіжна атестація здійснюється за допомогою питань для модульного контролю. Ця форма атестації є необхідним етапом підготовки до підсумкової атестації.

Підсумкова атестація являє собою складання модульного контролю або іспит.

Оскільки теми лекцій і семінарів є ідентичними, в наданому посібнику вони наводяться у комплексі лекційної програми разом з планом лекції (семінару), методичними рекомендаціями щодо вивчення теми, завдання для самостійної роботи.

**РОЗПОДІЛ НАВЧАЛЬНИХ ГОДИН З КУРСУ «СОЦІОЛОГІЯ»
для денного відділення**

№№ п-п	Найменування блоків Змістовних модулів та тем	Всього (годин)	Аудиторні години		Самостійна Робота
			Лекції	Семінари	
Модуль I.	Соціологія у комплексі системного погляду на життя	24	6	6	12
1.	Соціологія як наука про суспільство	2	2	2	4
2.	Становлення і розвиток соціологічних ідей в світовій соціально- політичній думці	2	2	2	4
3.	Історія становлення та розвитку соціології в Україні	2	2	2	4
Модуль II.	Соціальна структура та соціальні процеси суспільства, особливості соціальних інститутів як складних соціальних утворень. Суспільна думка як об'єкт соціологічного аналізу	48	12	12	24
1.	Соціальна структура та соціальна стратифікація	2	2	2	4
2	Загальна характеристика соціальних інститутів суспільства	2	2	2	4
3	Політика та економіка як самостійні соціальні інститути	2	2	2	4
4	Сімя як соціальний інститут	2	2	2	4
5	Культура і освіта як соціальні інститути	2	2	2	4
6	Теорія та методика соціального дослідження	2	2	2	4
	Всього	72	18	18	36

**РОЗПОДІЛ НАВЧАЛЬНИХ ГОДИН З КУРСУ «СОЦІОЛОГІЯ»
для заочного відділення**

№№ п-п	Найменування блоків Змістовних модулів та тем	Всього (годин)	Аудиторні години		Самостійна Робота
			Лекції	Семінари	
Модуль I.	Соціологія у комплексі системного погляду на життя	36	6	6	24
1.	Соціологія як наука про суспільство	2	2	2	8
2.	Становлення і розвиток соціологічних ідей в світовій соціально- політичній думці	2	2	2	8
3.	Історія становлення та розвитку соціології в Україні	2	2	2	8
Модуль II.	Соціальна структура та соціальні процеси суспільства, особливості соціальних інститутів як складних соціальних утворень. Суспільна думка як об'єкт соціологічного аналізу	36	6	6	24
1.	Соціальна структура та соціальна стратифікація	2	2	2	8
2	Загальна характеристика соціальних інститутів суспільства	2	2	2	8
3	Теорія та методика соціального дослідження	2	2	2	8
	Всього	72	12	12	48

ЗМІСТ КУРСУ

Блоки змістовних модулів

МОДУЛЬ I. Соціологія у контексті системного погляду на суспільне життя (теоретичний підхід)

1. Соціологія як наука про суспільство. Специфіка соціологічної системи знання, загальні категорії і закони. Функції соціології.

2. Розвиток соціологічних ідей в світовій соціально-політичній думці. Становлення соціології як самостійної науки. Соціальні вчення Стародавнього світу. Античність. Класичний етап соціології XIX ст. Виникнення різних соціологічних шкіл. Сучасний період.

3. Соціологічна думка України. Формування соціально-політичних поглядів, їх витоки. Суспільно-політичні рухи в Україні XVI-XIX ст. Соціально-політичні ідеї демократії та державності.

МОДУЛЬ II. Соціальна структура та соціальні процеси суспільства, особливості соціальних інститутів як складних соціальних утворень. Суспільна думка як об'єкт соціологічного аналізу (емпіричний підхід).

1. Соціальна структура суспільства. Суспільство як система соціальних зв'язків та дій. Загальні елементи соціальної структури, її види та характеристика. Теорія соціальної стратифікації та її значення для аналізу соціальної структури суспільства, сучасна соціальна структура України.

2. Загальна характеристика соціальних інститутів. Соціальний інститут як складне соціальне утворення, важливий компонент соціальної структури суспільства. Класифікація соціальних інститутів. Засоби визначення соціальних інститутів та ефективність їх успішного функціонування. Функції соціальних інститутів.

3. Політика та економіка як самостійні соціальні інститути. Економічна сфера, її місце системі суспільних зв'язків. Соціальні механізми в економіці, структура і функції економіки як соціального інститута. Політика як вираз закріплення соціальної взаємодії. Структура та функції політичних інститутів. Соціологічні дослідження політичних процесів в Україні.

4. Соціальний інститут сім'ї та шлюбу. Сім'я як складний соціальний феномен. Методологічні підходи до аналізу сім'ї. Структура сім'ї. Функції сім'ї. Конституція України про сім'ю та шлюб.

5. Культура та її різновиди. Природа, структура та функції культури. Культура суспільства, його інтелектуальне, духовне та активне життя. Фізична культура та спорт – один з неголовних соціальних інститутів. Взаємодія фізичної культури та спорту із суспільством та державою. Відношення різних соціальних груп до стану фізкультури та спорту. Соціальний статус спортсмена. Конституція України про розвиток фізичної культури та спорту.

6. Теорія та методика соціологічного дослідження. Поняття про зміст та види соціологічних досліджень. Методика обробки та пошуку інформації. Аналіз, класифікація документів.

БЛОКИ ЗМІСТОВНИХ МОДУЛІВ

I. Соціологія у контексті системного погляду на суспільне життя (теоретичний підхід)

Тема 1: СОЦІОЛОГІЯ ЯК НАУКА ПРО СУСПІЛЬСТВО

Місце соціології в системі суспільних і гуманітарних наук. Взаємозв'язок соціології з філософією, історією, політекономією, психологією й іншими суспільними, гуманітарними й економічними науками. Соціальна філософія. Соціальна психологія. Мета, об'єкт і предмет соціології. Структура й основні функції соціології.

Фундаментальний і прикладний, теоретичний і емпіричний рівні соціології. Мікро- та макросоціологічний рівні досліджень. Соціологічні дослідження як інструмент пізнання соціальної реальності. Методологія соціології. Методи соціального пізнання. Принципи вивчення соціальних процесів: об'єктивність, історизм, системний підхід. Соціальні закони: загальні і специфічні.

Спеціальні соціологічні теорії. Категоріальний апарат соціології. Поняття «соціальні зв'язки», «соціальні спільності», «соціальні процеси». Співвідношення понять «соціальне» і «суспільне». Функції соціології.

План

- 1. Роль соціології в пізнанні соціальних процесів та явищ.**
- 2. Предмет та об'єкт соціології**
- 3. Категорії та закони соціології**
- 4. Функції соціології.**

При самостійному вивченні даної теми слід, перш за все, усвідомити та розкрити сутність поняття «соціологія». У зв'язку з цим необхідно звернути особливу увагу на зміст понять «предмет» і «об'єкт» соціології, з'ясувати сутність поняття «соціальне».

З'ясувавши сутність вищевказаних понять, слід перейти до розгляду структури соціології. Вивчаючи структуру, слід звернути увагу на зміст мікро- та макросоціології та їх роль у дослідженні суспільних процесів. Усвідомити і показати роль емпіричних, фундаментальних і прикладних соціологічних досліджень під час вивчення суспільних явищ. Крім того, необхідно усвідомити значення та сутність основних функцій не тільки в теоретичному плані, але й у практичному.

При вивченні теми слід використовувати не тільки підручники та навчальні посібники, але й додаткову рекомендовану літературу.

ПИТАННЯ ДЛЯ ПЕРЕВІРКИ ЗНАТЬ

1. Дайте визначення, що таке «соціологія» і розкрийте сутність, об'єкт і предмет соціології.
2. Який зміст поняття «соціологія»?
3. Яка структура соціології та її значення при вивченні суспільства?
4. Що являють собою емпіричне, фундаментальне, і прикладне соціологічне дослідження?
5. Які існують основні функції соціології та який їх зміст?

Теми рефератів

1. *Специфіка соціологічної системи знання.*
2. *Загальні категорії та закони.*
3. *Функції соціології.*

ЛІТЕРАТУРА

1. Вебер М. Основные социологические понятия // М. Вебер: Избр. Призв.- М.: Политиздат, 1990.
2. Дюркгейм Э. О разделении общественного труда. Метод социологии.- М.: Мысль, 1991.
3. Маркович Д.Ж. Общая социология: Ученик: Пер. С сербського.- М.: Гуманіст. Узд-во, 1998.
4. Буткевич М.Н. О предмете социологической науки: три методологических вопроса // Соц.исследования.- 1991.
5. Сорокин П.А. Человек, цивилизация, общество.- М.: Политиздат, 1992.
6. Социология / Под ред. Г.В.Осипова, Ю.П.Коваленко, Н.И.Щипанова, Р.Г.Яновского.- М.: Мысль, 1990.
7. Социология: наука об обществе: Учеб.пособие / Под ред. Проф. В.П.Андрущенко.- Харьков, 1996.
8. Ядов В.А. Размышления о предмете социологии // Соц.иссл.- 1990.- № 2.

Тема 2: СТАНОВЛЕННЯ І РОЗВИТОК СОЦІОЛОГІЧНИХ ІДЕЙ У СВІТОВІЙ СОЦІАЛЬНО - ПОЛІТИЧНІЙ ДУМЦІ

Методологія соціології. Методи соціального пізнання. Принципи вивчення соціальних процесів: об'єктивність, історизм, системний підхід. Соціальні закони: загальні і специфічні. Методологія соціології. Методи соціального пізнання. Принципи вивчення соціальних процесів: об'єктивність, історизм, системний підхід. Соціальні закони: загальні і специфічні

Передумови виникнення соціології. Етапи розвитку соціології. Розвиток соціальних знань у давньому світі. Міфологія як спосіб відображення соціальної реальності. Джерела пізнання соціальних явищ у творчості Платона, Аристотеля. Емпіричні дослідження у Давньому Римі.

Соціальні знання епохи Середньовіччя і Відродження, соціальні утопії Томаса Мора і Томмазо Кампанелла. Вчення Н. Макіавеллі. Теорія природного права і суспільного договору Г. Гроція, Т. Гоббса, Б. Спинози.

Класичний етап становлення соціології. О. Конт як засновник соціології. Позитивізм, соціальна статика і соціальна динаміка О. Конта.

Натуралізм у соціологічній думці XIX – початку XX століття: географічна школа Л. Мечникова, С. Соловйова, В. Ключевського. Школи: органіцизм, соціальний дарвінізм, расово-антропологічна школа. Психологічні школи в соціології. Концепція «психологія юрби» Г. Лебона. Формальна соціологія кінця XIX- поч.XX століття. Г. Зіммель. Розуміюча соціологія М. Вебера. Типологія суспільних форм Е. Дюркгейма

План

- 1. Становлення соціології як самостійної науки.**
- 2. Соціальні вчення Стародавнього Світу.**
- 3. Античність**
- 4. Класичний етап соціології XIX ст. Виникнення різних соціологічних шкіл.**
- 5. Сучасний період.**
- 6. Соціально-філософські проблеми протосоціологічного етапу:**

Вивчення даної теми передбачає ознайомлення студентів із процесом становлення, виникнення та розвитку соціології.

У зв'язку з цим, слід звернути увагу на вчення про суспільство давньогрецьких мислителів, особливо, Платона, Аристотеля.

З'ясувавши сутність учень давньогрецьких мислителів, необхідно перейти до розгляду вчень про суспільство епохи Середньовіччя та Відродження. Особливу увагу слід зосередити на вченнях Т.Мора та Т.Кампанелли.

Вивчаючи соціальні теорії XVII-XVIII ст., студентам доцільно розібратися в сутності соціальних знань цього періоду, в людині і в суспільстві. При цьому необхідно з'ясувати історичні передумови вивчення даної проблеми.

З'ясувавши історичні передумови вивчення знань про людину і суспільство, необхідно звернути увагу на ідеї про суспільство Г. Гроція, Т. Гоббса.

Роблячи підсумки протосоціологічного етапу, студентам слід з'ясувати його місце та роль у процесі виникнення соціології як науки.

Особливу увагу необхідно зосередити на академічному етапі розвитку соціологічного знання. При вивченні даного етапу, студентам слід не тільки ознайомитися з біографією О.Конта як родоначальника соціології, але й з'ясувати сутність вчення про три стадії розвитку суспільства, соціальної статистики та динаміки.

Крім того, слід звернути увагу на сутність концепцій основних напрямів XIX і XXст.

Вивчаючи розвиток соціології XIX-XX ст., доцільно розкрити сутність теоретичних учень про суспільство М.Вебера, П.Сорокіна, Е.Дюркгейма, К.Маркса та Ф.Енгельса. При вивченні даної теми, слід використовувати вказану в робочій програмі рекомендовану літературу.

ПИТАННЯ ДЛЯ ПЕРЕВІРКИ ЗНАНЬ

1. Розкрийте сутність поглядів на суспільство мислителів стародавньої Греції - Демокрита, Платона, Аристотеля.
2. Які існували соціальні теорії XVII-XVIII ст., та що характерно для них?
3. Розкрийте сутність ідеї нової науки про суспільство А. де Сен-Симона.
4. У чому полягає соціологічна система О.Конта?
5. Які основні напрями існували в соціології XIX ст., в чому їх сутність?
6. Сутність основних напрямів соціології XX ст.
7. М.Вебер та його теорія соціальної дії (за працею «Протестантська етика та дух капіталізму»).
8. Розкрийте сутність концепції «соціологізму» та поняття соціального фактору Е.Дюркгейма.
9. У чому полягає сутність інтегральної соціології П.Сорокіна?
10. Спираючись на працю П.Сорокіна «Социальная стратификация и мобильность», розкрийте сутність соціальної стратифікації.
11. Що таке соціальна мобільність (за працею П.Сорокіна «Социальная стратификация и мобильность»)?

Теми рефератів

1. *Проблеми людини та суспільства в протосоціологічному етапі.*
2. *О.Конт - засновник науки соціологія.*
3. *Соціологія XIX ст. та її основні напрями.*
4. *М.Вебер про соціальні дії.*
5. *П.Сорокін та його інтегральна соціологія.*

ЛІТЕРАТУРА

1. *Н. Бусова.* Макс Вебер про роль в становленні ринкового капіталізму // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. - 1999. - № 2.
2. *Голосенко І.А.* Оглядаючись на Огюста Конта // Социс. - 1991. - № 1.
3. *Джеффрис В.* Интегрализм П.А.Сорокина: новая общественная наука и реконструкция человечества // Социс. - 1999. - № 1.
4. Социология: наука об обществе: Учеб. пособие / Под общ. ред. ВЛ.Андрущенко, Н.И.Горлача. - Х., 1996.
5. *Шпакова Р.П.* Вместе с Огюстом Контом и вопреки ему // Социс. - 1999. - № 3.

Тема 3: ІСТОРІЯ СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК СОЦІОЛОГІЇ В УКРАЇНІ

Соціально-політичні погляди Київської Русі. Митрополит Іларіон, літописець Нестор, князь Володимир та їх філософсько-суспільні твори.

Україна в період відсутності національно-територіальної цілісності XIV-XVII ст. Острожська школа та її погляди. Винекнення Київо-могилянської академії. П.Могила та його суспільні погляди на державу. Ф. Прокопович та його політико-правові ідеї. Г. Сковорода та соціалістичні погляди на суспільство ХУІІІ ст.

Кирило-мефодіївське товариство про соціально-економічне та політичне становище в Україні. Ідеї славянофілів. Ліберально-демократичний та революційно-демократичний напрями в суспільно-політичній думці України.

Формування соціологічної думки в Україні. Вплив західної соціології на розвиток наукової думки в Україні. Теорія плюралізму М. Ковалевського; соціально-історичні погляди М. Костомарова; М. Драгоманов про еволюцію і революцію. Використання соціологічного методу Е. Дюркгейма українським ученим М. Грушевським. Сучасна українська соціологія.

План

- 1. Формування соціально-політичних поглядів в Україні, їх витоки.**
- 2. Розвиток соціальної думки в Київській Русі.**
- 3. Суспільно-політичні рухи в Україні ХІІІ-ХІХ ст..**
- 4. Соціально-політичні ідеї демократії та державності.**

Вивчення даної теми передбачає розкриття сутності становлення і формування соціальної думки на Україні.

При вивченні теми, перш за все, необхідно звернути увагу на особливості формування соціальних вчень у Київській Русі: на соціальні вчення київського митрополита Іларіона, літописця Нестора і князя Володимира Мономаха. Засвоївши сутність вчень мислителів Київської Русі, слід перейти до розгляду сутності соціально-політичних концепцій представників Києво-Могилянської академії. При вивченні соціально-політичних концепцій, які існували в Києво-Могилянській академії, необхідно звернути увагу на вчення П.Могили, Ф.Прокоповича.

Особливе місце при вивченні соціально-політичної спадщини займає вчення Г. Сковороди. У зв'язку з цим слід звернути увагу на вчення про ідеальне суспільство, про сутність людини та сенсу її життя. Розглядаючи вчення епохи Просвітництва в Україні необхідно приділити увагу інтерпретації концепцій суспільного договору і природного права (Я.Козельський, В.Капніст та ін.). При цьому визначити, які погляди мислителів інших країн вплинули на створення даної концепції і чому.

Вивчаючи основні напрями розвитку суспільно-політичної думки в Україні ХІХ - початку ХХ ст., перш за все, слід зрозуміти погляди на

суспільство М.Максимовича. З'ясувавши сутність його концепції, доцільно перейти до розгляду вчень ліберально-демократичного (В.Антонович, М.Драгоманов, П.Куліш та ін.) та революційно-демократичного (Т.Шевченко, І. Франко, Л. Українка та ін.) напрямів.

Важливе місце у спадщині суспільної думки в Україні другої половини ХІХ - початку ХХ ст. займають проблеми теоретичної соціології М.Ковалевського. Тому, при вивченні його спадщини, необхідно звернути увагу на сутність вчення про соціально-політичні явища.

Вивчаючи проблему національного відродження на початку ХХ ст., слід зупинитися на поглядах В.Винниченка, М.Грушевського, Н.Хвильового.

При вивченні даної теми слід звернути увагу на рекомендовану літературу; наведену в робочій програмі.

ПИТАННЯ ДЛЯ ПЕРЕВІРКИ ЗНАНЬ

1. На які проблеми суспільного життя звертали увагу мислителі Київської Русі?
2. Розвиток суспільно-політичної думки в Україні у епоху Просвітництва?
3. Як розглядав суспільство Г.С.Сковорода?
4. Ліберально-демократичний та революційно-демократичний напрями ХІХ ст. в Україні, їх представники та їх погляди.
5. Які проблеми теоретичної соціології знайшли відображення у вченні М.М.Ковалевського?
6. Суспільні погляди на державу, ідеї демократії в Україні поч. ХХ ст.

Теми рефератів

1. *Розвиток соціальної думки в Київській Русі.*
2. *Полемічні погляди Івана Вишенського.*
3. *Вчення просвітників про державу і суспільство.*
4. *Українська ідея М. Грушевського.*

ЛІТЕРАТУРА

1. *Захарченко М., Погорілий О.* Історія соціології (від Античності до початку ХХ ст.). – К., 1993.
2. *Погорілий О.* Біля витоків української соціології // Розбудова держави. - 1997. - № 11.
3. *Романюк А.И.* Демографическое будущее развитых обществ: между детерминизмом и свободой выбора // Социс. - 1999. - № 3.
4. Социология: наука об обществе: Учеб. пособие / Под общ. ред. В.П. Андрущенко, Н.И. Горлача. - Х., 1996. - С. 149-197.
5. *Танчер В.* Соціологічна думка України на тлі світової соціології // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. - 1999. - № 1-2.

II. Соціальна структура та соціальні процеси суспільства, особливості соціальних інститутів як складних соціальних утворень. Суспільна думка як об'єкт соціологічного аналізу (емпіричний підхід)

Тема 1: СОЦІАЛЬНА СТРУКТУРА І СОЦІАЛЬНА СТРАТИФІКАЦІЯ

Загальна характеристика елементів соціальної структури суспільства. Поняття статусів та ролей особистості. Види і типи статусів. Статусний набір

Поняття соціальної групи та соціальної єдності. Соціальні прошарки та класи. Види соціальних груп за соціально-значущими критеріями.

Соціальна мобільність, її типи та види. П. Сорокін та його теорія соціальної мобільності. Соціальна стратифікація, сутність поняття. Характерні риси стратифікації сучасного українського суспільства.

План

- 1. Суспільство як система соціальних зв'язків та дій.**
- 2. Загальна характеристика соціальної структури суспільства.**
- 3. Основні елементи соціальної структури, її види та характеристика. Теорія соціальної стратифікації та її значення.**
- 4. Сучасна соціальна структура України.**

Приступаючи до вивчення даної теми, студентам перш за все необхідно засвоїти сутність таких понять, як: «соціальна структура», «соціальна спільність», «соціальна група», «соціальний інститут», «соціальна організація», «особистість». Особливу увагу при вивченні даної теми слід звернути на сутність соціальної системи.

Тому студентам необхідно засвоїти зміст таких понять як «суспільство», «соціальна система», «соціальні зв'язки», «соціальні відносини». З'ясувавши сутність вищевказаних понять, можна приступити до аналізу трансформаційних процесів на основні уявлень про головні ознаки та елементи суспільства. Крім того, виходячи з освоєння змісту головних понять, необхідно дати аналіз процесам, що відбуваються у нашому суспільстві на сучасному етапі.

Щоб глибше засвоїти матеріал теми, студентам слід використовувати рекомендовану літературу, що наводиться в робочій програмі.

З'ясувавши сутність вищевказаних понять, доцільно перейти до розгляду поняття «соціальна стратифікація».

При вивченні теорії соціальної стратифікації необхідно не тільки проаналізувати різні підходи до даної теорії, але й з'ясувати сутність її видів (закритої і відкритої).

Розглядаючи сутність теорії соціальної стратифікації, слід звернути увагу на підходи до даної теорії Р.Дарендорфа та П.Сорокіна. Крім того, необхідно з'ясувати відмінності між марксистським підходом до розуміння соціально-класової структури суспільства та теорією соціальної

стратифікації. При аналізі різних підходів до даної проблеми, студентам бажано ознайомитися, наприклад, з роботами В.І.Леніна «Великий почин» та П.А.Сорокіна «Соціальна стратифікація і мобільність».

Далі необхідно перейти до з'ясування сутності поняття «соціальна мобільність», її типів, і ролі на сучасному етапі розвитку нашого суспільства.

Завершуючи вивчення даної теми, студентам доцільно звернути увагу на види соціальних груп та їх роль у житті суспільства. І при цьому, важлива роль відводиться вивченню такої соціальної групи як молодь.

Вивчаючи дану тему, студентам, необхідно використовувати рекомендовану літературу, що наводиться в робочій програмі.

ПИТАННЯ ДЛЯ ПЕРЕВІРКИ ЗНАНЬ

1. Дайте визначення поняття «соціальна структура суспільства» та яка сутність її елементів.
2. Що являють собою «соціальні спільноти», «соціальні групи» та «соціальні прошарки»?
3. Яке місце в житті суспільства займають «соціальні потреби» та «соціальні інтереси»?
4. Виходячи з суспільного розподілу праці, які компоненти соціальної структури можливо виділити?
5. У чому полягає сутність теорії соціальної стратифікації?
6. Спираючись на працю П.Сорокіна «Социальная стратификация и мобильность», розкрийте сутність економічної стратифікації.
7. Спираючись на працю П.Сорокіна «Социальная стратификация и мобильность», розкрийте сутність професійної стратифікації.
8. У чому полягає сутність функціональної стратифікації?
9. Що розуміють під соціальною мобільністю?
10. Як розумів П.Сорокін (за працею «Социальная стратификация и мобильность») сутність соціальної мобільності?
11. Що таке «соціальна взаємодія» і які її особливості?
12. Розкрийте роль соціальних норм та санкцій у соціальній взаємодії особистості, соціальної групи та спільноті.
13. Дайте визначення поняття «соціальні відносини». Які види соціальних відносин існують і в чому їх сутність?

Теми рефератів

1. *Проблеми соціальної взаємодії в концепції М.Вебера.*
2. *П.Сорокін про сутність соціальної взаємодії.*
3. *Роль соціальних норм та санкцій у соціальній взаємодії особистості.*
4. *Механізм формування соціальних відносин.*

ЛІТЕРАТУРА

1. Лукашевич Н.П., Туленков Н.В. Введение в социологию. - К., 1996. - С. 101-124.
2. Социология: наука об обществе: Учеб. пособие / Под общ. ред.

Тема 2: ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА СОЦІАЛЬНИХ ІНСТИТУТІВ СУСПІЛЬСТВА

Форми соціальної взаємодії. Соціальні зв'язки. Основні потреби особистості: біологічні, матеріальні, політичні, соціальні, духовні їх сутність

Соціальні інститути та типи їх регламентацій. Формальні та неформальні соціальні інститути та їх різновиди.

Функції соціальних інститутів.

План

- 1. Соціальний інститут як складне соціальне утворення, важливий компонент соціальної структури суспільства**
- 2. Класифікація соціальних інститутів.**
- 3. Засоби визначення соціальних інститутів та ефективність їх успішного функціонування.**
- 4. Функції соціальних інститутів.**

Вивчення теми передбачає з'ясування сутності ролі соціальних інститутів у суспільному житті.

У зв'язку з цим, студентам слід звернути увагу на розкриття змісту поняття «соціальний інститут».

З'ясувавши сутність поняття «соціальний інститут», необхідно перейти до розгляду типів соціальних інститутів та їх основних функцій. При цьому потрібно відмітити, що виникнення соціальних інститутів викликано соціальними потребами людей. Тому слід з'ясувати зміст поняття «потреби».

Важливим моментом розкриття сутності соціальних інститутів є інституціоналізація. При вивченні даної теми, доцільно використовувати не тільки підручники та навчальні посібники, але й такі праці, як: «Классы и классовый конфликт в индустриальном обществе» Р. Дарендорф та «Протестантская этика и дух капитализма» (розділ «Дух капитализма») М.Вебера.

Ознайомлення з першоджерелами дасть можливість глибше осмислити сутність теми, що вивчається, допоможе розкрити природу не тільки соціальної взаємодії, соціальних відносин але й соціального конфлікту.

Завершуючи вивчення теми, слід зупинитися на розкритті поняття «соціальний контроль» та його значення у вирішенні соціальних конфліктів і в удосконаленні соціальних відносин. При цьому студенти мають з'ясувати елементи та механізми соціального контролю.

ПИТАННЯ ДЛЯ ПЕРЕВІРКИ ЗНАНЬ

1. Сутність соціальних інститутів.
2. Формальні і неформальні соціальні інститути.

3. Що сприяє розвитку соціальних інститутів.
4. Соціальні зв'язки та регуляція соціального зв'язку
5. Функції соціальних інститутів.

Теми рефератів

1. *Політичне життя суспільства.*
2. *Політика і влада.*
3. *Економічна сфера: місце в системі суспільних зв'язків.*
4. *Соціальні механізми в економіці.*
5. *Праця і суспільні відносини.*

ЛІТЕРАТУРА

1. *Войтович С.* Проблема соціальних інститутів у соціології // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. - 1999. - № 2.
2. *Проневская И.В.* Семья в социальной философии Сократа, Платона и Аристотеля // Вест. Моск. ун-та. Сер. Социология и политика. 1998. - № 4.
3. *Радугин А.А., Радугин А.К.* Социология. Курс лекций. - М., 1996. С. 49-51; 131-141.
4. Социология: наука об обществе: Учеб. пособие / Под общ. ред. В.П.Андрущенко, Н.И.Горлача. - Х., 1996. – С. 249-257.

Тема 3: ПОЛІТИКА ТА ЕКОНОМІКА ЯК САМОСТІЙНІ СОЦІАЛЬНІ ІНСТИТУТИ.

Політика як вид соціальних відносин. Суть, зміст, структура поняття «політика». Функціонування політики.

Місце та роль політичної сфери у суспільстві. Політична свідомість. Політична культура. Політичні відносини. Суть політичних процесів.

Політика і влада. Соціальні інтереси в політиці Легітимізація політичної влади.

Політична система суспільства. Політичні інститути як різновидність соціальних інститутів. Політичні норми. Форми влади. Функції політичної системи.

Економічна соціологія, соціологія праці і соціологія управління як спеціальні соціологічні теорії. Цілі, задачі і функції економічної соціології, соціології праці і управління.

Економіка як соціальний інститут. Історія розвитку економічної соціології. Соціальний механізм функціонування і розвитку економіки. Структура економіки як соціального інституту: економічна поведінка, економічні відносини та ін. Напрями соціологічного дослідження економічної свідомості і поведінки різних соціальних груп.

Праця як соціальний процес. Специфіка соціологічного підходу до дослідження трудових відносин. Структура соціології праці: соціальні

закономірності взаємодії людей із засобами і предметами праці; комплекс відносин людини і колективу до праці, соціальна організація підприємства.

План

- 1. Предмет, мета, задачі та функції політичної соціології.**
- 2. Політична свідомість, політична культура.**
- 3. Економіка як соціальний інститут.**
- 4. Праця як соціальний процес. Стимулювання та мотивація ефективної трудової поведінки.**

Студенти повинні вміти орієнтуватися в проблемах політичних інститутів, мати уявлення про владу та її роль у політиці. Враховувати суперечливість розвитку політичного життя. Закріпити знання про типи політичних систем, політичного лідерства, розподіл гілок влади у суспільстві.

Основною задачею при вивченні даної теми є з'ясування значимості економічної соціології в сучасних умовах. Тому студентам необхідно звернути увагу на виявлення сутності економічної соціології. У зв'язку з цим доцільно зосередитись на засвоєнні предмету, на задачах та функціях даної науки. Ознайомитися та усвідомити сутність економічної соціології у вченнях М.Вебера, К.Маркса та Н.Смелзера.

Слід звернути увагу на те, що основне призначення економічної соціології полягає в тому, щоб вивчити поведінковий механізм людей у сфері економічних відносин.

При вивченні теми, необхідно звернути увагу на сутність потреб та інтересів, на їх місце і роль у сфері економічної діяльності людей.

Важливе значення відводиться розгляду сутності поняття «господарська культура» та її функціям.

Як і кожна наука, економічна соціологія також має свої методи прикладного соціологічного аналізу. Тому доцільно дати аналіз проблемному, технологічному, структурному, інституціональному, генетичному та оцінювальному методам.

ПИТАННЯ ДЛЯ ПЕРЕВІРКИ ЗНАНЬ

1. Дайте визначення поняття «політична соціологія», «економічна соціологія» та розкрийте сутність її предмету, завдання та функції.
2. Яка роль політичних потреб особистості, групи?
3. Як розглядали економічну соціологію К.Маркс, М.Вебер та Н.Смелзер?
4. Дайте визначення поняття «зайнятість».
5. У чому полягає проблема соціально-демографічної зайнятості?
6. У чому полягає неоднорідність ринку праці та які форми гнучкості зайнятості існують?
7. Які існують соціальні механізми регулювання політичних відносин?
10. Хто вважається суб'єктом політичних та економічних відносин?

11. Роль стимулювання та контролю у політики та економіки.
12. Сутність інноваційної та «відхиляючої поведінки».
13. Мотивація у сфері праці, її сутність, види, рівні. Що таке трудовий конфлікт, його сутність та показники?
14. Які існують типи, та яка соціальна структура трудового конфлікту?
15. Яке значення має соціальний контроль у політиці та економіці, та які його функції, види, типи?

Теми рефератів

1. **Політика як вираз закріплення соціальної взаємодії.**
2. **Структура та функції політичних інститутів.**
3. **Економічна сфера, її місце в системі суспільних зв'язків.**
4. **Соціальні механізми в економіці, структура та функції економіки як соціального інститута.**

ЛІТЕРАТУРА

1. Вебер М. Протестантская этика и дух капитализма: Избр. произведения. - М., 1990.
2. Социология: наука об обществе: Учеб. пособие / Под общ. ред. В.П. Андрущенко, Н.И.Горлача. - Х., 1996.
3. Войтович С. Проблема соціальних інститутів у соціології // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. - 1999. - № 2. С. 249-257.
4. Дорин А.В. Экономическая философия: Учеб. пос. - Мн., 1997.
5. Лукашевич Н.П., Туленков Н.В. Введение в социологию. - К., 1996..
6. Соколова Г.Н. Экономическая социология: Учеб. для вузов. - Мн., 1998.
7. Радугин А.А., Радугин А.К. Социология. Курс лекций. - М., 1996.

Тема 4: СІМ'Я ЯК СОЦІАЛЬНИЙ ІНСТИТУТ

Феномен соціального інституту сім'ї і шлюбу. Загальні ознаки сім'ї. Соціальні орієнтири сучасного шлюбу. Матріархальні та патріархальні сімейні відносини.

Структура сім'ї. Полігамні сім'ї. Моногамні сім'ї. Соціально-гомогенні та соціально-гетерогенні типи сімей. Егалітарні та авторитарні сім'ї. Демографічні процеси в Україні. Функції сім'ї.

План

1. **Соціальний інститут сім'ї та шлюбу - як складний соціальний феномен.**
2. **Методологічні підходи до соціологічного аналізу сім'ї**
3. **Суть сім'ї та шлюбу.**
4. **Типи сім'ї. Сім'я та відтворення населення.**
5. **Структура сім'ї та функції. Конституція України про сім'ю та шлюб.**
6. **Демографічні проблеми сучасного населення України.**

7. Соціальні функції сім'ї.

Визначити загальні історичні типи сімейно-шлюбних відносин. Матріархат. Патріархат. Прослідити зміни у формуванні, розвитку і стабільності сім'ї. Моногамні сім'ї. Полігамні сім'ї та їх види. Авторитарні та егалітарні відносини у сім'ї.

Вміти користуватися знаннями про характер сімейної рольової структури, розуміти соціальні функції сім'ї. Мотиви вступу у шлюб. Шлюб як юридичний акт. Сім'ї за способом існування. Знати як користуватися правами та обов'язками подружжя, що зазначені у Конституції України.

При вивченні сім'ї потрібно не тільки з'ясувати зміст поняття «сім'я» та її основних функцій, але й визначити сутність структури та типології. Крім того, виявити зміст зв'язку сім'ї з іншими соціальними інститутами. Для більш глибокого освоєння сутності сім'ї, студентам слід ознайомитися з роботою Ф.Енгельса «Происхождение семьи, частной собственности и государства» (розділ «Семья»).

ПИТАННЯ ДЛЯ ПЕРЕВІРКИ ЗНАНЬ

1. Який зміст понять «сім'я» і «шлюб» та в чому їх відмінність?
2. Розкрийте сутність, типології і функції сім'ї.
3. Що розуміють під демографічним процесом та яка його особливість сучасних умовах нашого суспільств?

Теми рефератів

1. *Історичний характер сім'ї як соціального інституту.*
2. *Тенденції розвитку сімейних відносин.*
3. *Сімейні відносини і демографічні процеси в Україні.*

ЛІТЕРАТУРА

1. Социология: наука об обществе: Учеб. пособие / Под общ. ред. В.П. Андрущенко, Н.И. Горлача. - Х., 1996.
2. Проневская И.В. Семья в социальной философии Сократа, Платона и Аристотеля // Вест. Моск. ун-та. Сер. Социология и политика.- 1998.-№ 4.

Тема 5 : КУЛЬТУРА І ОСВІТА ЯК СОЦІАЛЬНІ ІНСТИТУТИ

Культура суспільства, його інтелектуальне, духовне та активне життя. Риси культури. Артефакт. Матеріальна і духовна культура. Базисні елементи культури: цінності, нормативна система культури. Функції культури в суспільстві. Звичаї. Моральні норми. Інституціональні форми. Закони. Традиції.

Культурні елементи і комплекси. Субкультура і контркультура. Народна та елітна культура. Масова культура. Форми прояву культури в житті людини.

Фізична культура та спорт як соціокультурна дія. Роль фізичної культури та спорту у житті особистості. Соціальний статус спортсмена. Соціальна мобільність у системі фізичної культури і спорту. . Функції фізичної культури і спорту у житті суспільства..

Визначення соціології освіти. Становлення і розвиток освіти у суспільстві. Універсальність системи освіти. Освіта і соціалізація. Становлення школи. Суспільний лад і освіта. Стратегія освіти. Соціальний інститут освіти в сучасних умовах. Формування концепції освіти. Предмет і структура освіти як соціального інституту.

Взаємодія суспільства та особистості в процесі самореалізації. Соціальні регулятори у сфері освіти та їх ефективність для соціальних інститутів. Соціальна програма виховання особистості, процес її соціалізації. Молодь, яка залучена до сфери фізичної культури та спорту як специфічний об'єкт виховання.

План

- 1. Культура та її різновиди. Природа, структура та функції культури.**
- 2. Фізична культура і спорт як соціальний інститут.**
- 3. Освіта та її соціальна роль у суспільстві. Процес соціалізації.**
- 4. Соціальні функції освіти.**

При самостійному вивченні на наш погляд студенти повинні вміти розуміти різновид між культурою та суспільством, також вони мають розуміти яким чином звичаї стають соціально-етичними нормами, в чому полягає відмінність між народними звичаями, етичними нормами і законами і інституційними нормами і законами у суспільстві. Слід навести приклади до таких взаємодій.

Студентам пропонується обрати яку-небудь професійну групу і охарактеризувати особливості її поведінки, особливо це стосується сфери фізичної культури і спорту. Підводячи підсумки при вивченні даної проблеми студенти повинні вміти охарактеризувати субкультуру даної соціальної спільноти, знати зміст поняття « соціальний статус спортсмена», розуміти значення соціальної ролі даного терміну.

Студенти повинні користуватися юридичними документами, Конституцією України для підготовки до відповідей, мати уявлення щодо соціальних програм розвитку фізичної культури і спорту в Україні.

Теми рефератів

- 1. М.Вебер про підприємницький рух. .***
- 2. Методологічне значення понять «поведінка» і «відхиляюча поведінка» у сфері трудових відносин.***

3. Соціальна мобільність М.Вебера та її роль в сучасних трудових відносин.

4. Особливості поведінки людини в умовах переходу до ринкових відносин.

ЛІТЕРАТУРА

1. Національна доктрина розвитку фізичної культури і спорту // I Спортивний конгрес України.-К.,2004
2. Ортега-и-Гассет Х. Восстание масс // Избранные труды.- М., 1997.
3. Человек и культура: индивидуальность в истории культуры.- М., 1990.
4. Ионин Л.Г. Социология культуры.- М., 1996.
5. Кириленко О.М. Актуальні проблеми розвитку соціології спорту в Україні // IX Міжнародний науковий конгрес. Олімпійський спорт і спорт для всіх: Тези доповідей.- К., 2005.
6. Кириленко О.М. Соціологічний аналіз спортивної активності населення України // Соціологія: теорія, методи, маркетинг.-2007.- № 3.
7. Кириленко О.М. Функции физической культуры украинского общества // Проблемы развития социологической теории. – К., 2001.
8. Столяров В.И. Спорт и культура: методологический и теоретический аспекты // Спорт, духовные ценности, культура. Вып. 1.- М., 1997.

Тема 6 : ТЕОРІЯ ТА МЕТОДИКА СОЦІОЛОГІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

Суспільна думка як об'єкт соціологічного аналізу. Роль суспільної думки у людській історії, її феномен. Поняття суспільної думки. Програма соціологічного дослідження. Теоретичні та методологічні принципи пізнання дійсності.

Структура програми соціологічного дослідження. Об'єкт дослідження, проблемна ситуація. Гіпотеза дослідження.

Методи соціологічних досліджень. Аналіз класифікації документа. Метод спостереження, контент-аналіз. Опитування та його основні види. Анкета. Інтерв'ю. Експеримент.

План

- 1. Поняття про зміст та види соціологічних досліджень.**
- 2. Методика пошуку та обробки інформації.**
- 3. Аналіз та класифікація документа.**

Вивчення теми передбачає засвоєння студентами основних елементів структури програми та організацію соціологічного дослідження.

При з'ясуванні сутності програми слід з'ясувати зміст предмета та об'єкта дослідження. Визначити роль, мету та завдання соціологічного

дослідження, а також методологічної, емпіричної і операціональної інтерпретацій.

Розглядаючи сутність структури програми, необхідно звернути увагу на побудову гіпотези. У зв'язку з цим доцільно з'ясувати яких видів буває гіпотеза, які вимоги до неї висуваються.

Далі слід зупинитися на вивченні стратегічного плану соціологічного дослідження, а також значимості сітьового графіку в організації проведення дослідження.

Особливу увагу необхідно звернути на сутність вибірки при підготовці проведення соціологічного дослідження.

Завершуючи вивчення теми, потрібно зупинитися на розгляді специфіки організації прикладного дослідження. Крім того, звернути увагу на особливості польової роботи, пілотажного дослідження та структури звіту. При вивченні теми слід звернути увагу на те, що заключний етап емпіричного соціологічного дослідження передбачає обробку, аналіз та інтерпретацію даних, отримання емпірично обґрунтованих узагальнень, висновків і рекомендацій.

У зв'язку з цим необхідно зрозуміти, що являє собою обробка даних та з яких компонентів вона складається. Окрім того, слід засвоїти сутність методів отримання первинної інформації.

Вивчаючи тему, потрібно розглянути сутність метода ранжирування при обробці та аналізі даних. Визначити місце та роль комп'ютерних систем при обробці даних, а також розкрити структуру та сутність підсумкового рахунку.

ПИТАННЯ ДЛЯ ПЕРЕВІРКИ ЗНАНЬ

1. Поняття соціологічне дослідження, його об'єкт та предмет.
2. Що являє собою наукова гіпотеза у соціологічному дослідженні?
Розкрийте сутність видів гіпотез.
3. Розкрийте сутність стратегічного плану дослідження та його видів.
4. Що таке вибірка, її сутність? Імовірнісний підхід та його сутність.
5. Місце цілеспрямованого підходу в соціологічному дослідженні.
6. Для чого потрібні загальні правила формування вибірки?
7. Яке значення має метод спостереження у соціологічному дослідженні?
8. Що являє собою контент-аналіз?
9. Опитування. його види та їх специфіка.
10. Інтерв'ю та його види.
11. Стратегічний план дослідження та його види.
12. Що являє собою програма соціологічного дослідження?
13. У чому полягає сутність експериментального та соціометричного методу.

Теми рефератів

1. ***Об'єкт та предмет соціологічного дослідження.***
2. ***Стратегічний план соціологічного дослідження та його види.***
3. ***Вибірковий метод у соціологічному дослідженні.***

4. *Види опитування соціологічному дослідженні та їх роль у розвитку суспільства.*
5. *Обробка та аналіз емпіричної інформації.*
6. *Види опитування в соціологічному дослідженні та їх роль у розвитку суспільства.*
7. *Обробка та аналіз емпіричних даних.*

ЛІТЕРАТУРА

1. Лукашевич Н.П. Туленков Н.В. Введение в социологию. - К., 1996. - С. 232-241; 245-251.
2. Ньюман Л. Полевое исследование // Социс. - 1999. - № 4.
3. Радугин А.А., Радугин А.К. Социология. Курс лекций. - М., 1996. С. 190-196.
4. Социология: наука об обществе: Учеб. пособие / Под общ. ред. В.П.Андрущенко, Н.И. Горлача. - Х., 1996. - С. 657-684.

МЕТОДИЧНІ ПОРАДИ ЩОДО НАПИСАННЯ РЕФЕРАТІВ

При самостійній роботі студентів з підготовки їх до практичних занять доводиться використовувати велику кількість літератури – як тієї, що є в списках до кожної теми, так і тієї, яку радить лектор безпосередньо під час лекції чи консультації. Тому під час вивчення соціології в студентів повинен випрацьовуватися раціонально-критичний підхід до книг, статей та інших інформаційних повідомлень.

Слід враховувати те, що з часом ряд інформаційних і теоретичних матеріалів стають застарілими. З іншого боку, кожне поточне питання має свою історію, яку теж корисно знати. Слова, сказані десять, сто чи дві тисячі років тому, ще можуть мати важливе значення.»Держава» Платона, «Політика» Аристотеля та ін. – ясні і щедри джерела знань.

Щоб глибоко зрозуміти зміст книги, потрібно вміти раціонально її читати (попередній перегляд включає ознайомлення з титульною сторінкою

книги, анотацією, передмовою, змістом). Прекрасною професійною якістю є вміння читати зміст. Рада тут проста: зміст продумується як завдання по відтворенню тексту, при цьому свої думки необхідно фіксувати на папері. Розвивається концептуальне мислення, вміння мислити образно і вільно.

При ознайомленні зі змістом необхідно виділити глави, розділи, параграфи, що являють для вас інтерес, швидко їх переглянути, знайти місця, що відносяться до теми (абзаци, сторінки, параграфи) і ознайомитися з ними загалом.

Наступний етап роботи з книгою – прочитати виділені місця в швидкому темпі. Мета швидкого читання – визначити, що є цінного в кожній частині, до якого питання чи доповіді реферату має відношення та чи інша інформація і що з нею робити, як застосовувати, чим доповнити.

Сформулюємо такі рекомендації з методики швидкого читання:

- ясно усвідомити і чітко зафіксувати мету читання: по яке питання потрібна інформація, для чого вона потрібна, її характер і т.д.;
- оперативно змінювати швидкість читання, сповільнюючи його на інформації, що прямо стосується мети, і збільшувати на читанні інших частин. Описовий текст читається швидше, ніж текст складних умовиводів, доказів;
- уміти визначати структуру тексту – співпорядкованість його частин, взаємозв'язок тексту з малюнками, графіками, діаграмами, виносками, примітками і додатками;
- розуміти зміст прочитаного при швидкому ознайомленні з текстом.

Дуже корисним можуть бути допоміжні матеріали до видань і тому необхідно знати, з яких основних елементів складається апарат книги, які його функції.

До характерних елементів книги відносяться інформація про автора і назва книги, її типи чи жанри, інформація про відповідальних за випуск книги, вихідні дані, анотація. Ця інформація розташована, звичайно, на титульній сторінці, її звороті, на останній сторінці книги, допомагає скласти попередню думку про книгу. Глибше зрозуміти зміст книги можна, прочитавши вступну статтю, передмову, післямову, коментарі, списки літератури.

Багато наукових книг і статей мають у своєму апараті списки літератури, що підвищують інформаційну цінність видання і дають читачам можливість підібрати додаткову літературу з певної тематики.

Окремий етап вивчення книги – ведення запису прочитаного. Існує кілька форм ведення записів – план (простий і розгорнутий), виписки, тези, анотація, резюме, конспект.

План як найбільш коротка форма запису прочитаного являє собою перелік питань, розглянутих у книзі чи статті. Кожен пункт плану розкриває одну зі сторін обраної теми, а всі його пункти охоплюють її в цілому.

Складнішою зробленою формою записів є тези – стислий виклад основних положень тексту у формі твердження чи заперечення. Тези складаються після попереднього ознайомлення з текстом, при повторному

його прочитанні. Вони слугують для збереження інформації в пам'яті і є основною для дискусії.

ПІДГОТОВКА РЕФЕРАТІВ

Реферат (від лат. *referee* – доповідати, повідомляти) – короткий виклад змісту одного або кількох документів, наприклад наукових статей з певної теми. Реферат є одним із перших видів науково-навчальних робіт, які виконують студенти у вузі.

Обсяг реферату визначається специфікою теми і змістом документів, кількістю інформації, її науковою цінністю або практичним значенням. Обсяг реферату коливається від 500-2500 до 20-24 тис.знаків.

Приблизна структура реферату може бути такою:
ВСТУП.

РОЗДІЛ 1 Історія й теорія питання..

РОЗДІЛ 2.Розв'язання проблеми в сучасних умовах.

ВИСНОВКИ.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ.

Реферат потрібно починати з викладу суті проблеми. Слід уникати зайвих фраз.

У ***вступі*** обґрунтовується актуальність теми, її особливості, значущість щодо соціальних потреб суспільства та розвитку конкретної галузі соціології.

У ***розділі 1*** наводяться основні теоретичні, експериментальні дослідження з теми згадуються вчені минулого, які вивчали дану проблему, їхні ідеї. Визначаються сутність проблеми, основні чинники, фактори, умови, що зумовлюють розвиток явища або процесу, який вивчається. Наводити перелік основних змістовних аспектів проблеми, які розглядалися вченими. Визначаються недостатньо досліджені питання, вказується на слабку розробленість окремих проблем.

У ***розділі 2*** подається поглиблений аналіз сучасного процесу або явища, тлумачення основних поглядів і позицій щодо проблеми. Особлива увага приділяється виявленню нових ідей і гіпотез, нових методик, оригінальних підходів до вивчення проблеми. Важливо висловити власну думку щодо перспектив розвитку проблеми.

У ***висновках*** подаються узагальнені умовиди, ідеї, думки, оцінки, пропозиції.

До ***списку літератури*** включають публікації переважно останніх 5-10 років. Особливу увагу приділяють працям останнього часу.

У ***додатках*** наводяться таблиці, схеми, які суттєво полегшують розуміння праці.

Теми рефератів пропонуються викладачем. Обсяг розширеного реферату повинен мати 20-24 сторінки. Реферат рецензується й оцінюється.

МЕТОДИЧНІ ПОРАДИ ЩОДО ПІДГОТОВКИ ДО МОДУЛЬНОГО КОНТРОЛЮ

При підготовці до контролю самостійної роботи студентам, перш за все, слід ознайомитися з методичними порадами щодо роботи над курсом. Потім потрібно перейти до розгляду питань, які наводяться в робочому плані до даної теми.

Щодо підготовки до заліку, слід використовувати конспект лекцій, підручники, словники. Крім того, необхідно ознайомитись з питаннями, які винесені до іспита, враховуючи різноманітні варіанти їх постановки.

ПИТАННЯ ДЛЯ І МОДУЛЬНОГО КОНТРОЛЮ

1. Який зміст поняття «соціологія»?
2. Розкрийте сутність поняття «соціальне».
3. Що розуміють у соціології під «об'єктом» та «предметом»?
4. З яких елементів складається структура соціології та в чому їх сутність?
5. У чому полягає зміст мікросоціології та макросоціології та яка їх роль у дослідженні суспільних процесів?
6. Що ми розуміємо під емпіричними, фундаментальними і прикладними соціологічними теоріями та яка їх роль у житті суспільства?
7. Які головні функції соціології?
8. Соціальні знання про суспільство
9. Як розглядали суспільство давньогрецькі мислителі Демокрит, Платон, Аристотель?
10. У чому полягає сутність соціальних знань про людину та суспільства XVII-XVIII ст.?
11. Розкрийте сутність ідеї про суспільство А.Сен-Симона.
12. Як розглядав О.Конт вчення про три стадії розвитку суспільства, соціальної статистики та динаміки?
13. Які напрями існували у соціології XIX-XX ст. і в чому їх сутність?
14. На що звертали увагу у своїх вченнях про суспільство М.Вебер, П.Сорокін, Е.Дюркгейм, К.Маркс та Ф.Енгельс?
15. Як розглядали людину і суспільство мислителі Київської Русі?
16. Розкрийте сутність вчення Г.С.Сковороди про ідеальне суспільство, людину та сенс її життя.
17. Які основні напрями суспільно-політичної думки на Україні існували в XIX - на початку XX ст.?
18. У чому полягає сутність теоретичної соціології М.Ковалевського?
19. Розкрийте сутність особливостей розвитку соціологічної думки на сучасному етапі.

ПИТАННЯ ДО II МОДУЛЬНОГО КОНТРОЛЮ

1. Поняття «суспільство» та його головні ознаки і структурні елементи.
2. Розкрийте сутність системно-механічного та системноорганічного підходу до аналізу суспільства.
3. Як Ви розумієте поняття «суспільне життя» та який його зв'язок із біологічними, географічними, демографічними, соціокультурними засадами?
4. Дайте визначення понять «соціальна система» і «соціальна структура» та покажіть, у чому полягає їх відмінність.
5. Розкрийте сутність понять «соціальна структура», «соціальна спільнота», «соціальний інститут», «соціальна організація»
6. У чому полягає сутність теорії соціальної стратифікації?
7. Що таке «соціальна мобільність» та які її типи?
8. Дайте визначення, що таке «соціальна група». Які її головні ознаки та види?
9. Розкрийте місце та роль соціальних цінностей у мотивації поведінки особистості
10. Який зміст поняття «соціальна взаємодія» та які її основні елементи?
11. Що таке «соціальні зв'язки», їх види і яку роль вони відіграють у соціальній взаємодії?
12. Розкрийте сутність соціальних потреб та соціальних інтересів у системі соціальних відносин.
13. Поняття «соціальні норми», їх функції та види.
14. Що розуміють під девіантною поведінкою, які її основні види?
15. Дайте визначення поняття «соціальні відносини» та чим вони відрізняються від суспільних відносин.
16. В чому полягає сутність поняття «соціальний. конфлікт», його функції, типи та класифікація?
17. Що таке «соціальний контроль», його елементи та механізми?
18. Розкрийте зміст поняття «соціальний інститут» та його типів.
19. В чому полягає сутність структури та механізму функціонування соціальних інститутів?
20. Дайте визначення поняття «сім'я» та розкрийте її функції, структуру і типологію.
21. Спираючись на функції сім'ї, покажіть, яка її роль у житті суспільства.
22. Що спільного та в чому різниця між поняттями «людина», «індивід», «індивідуальність», «особистість»?
23. Що таке «соціалізація»?
24. Розкрийте сутність понять «соціальний статус» «соціальна роль» та їх значення у процесі соціалізації особистості.
25. Дайте визначення поняття «соціальна активність», її критерії, види, рівні та роль у соціалізації особистості.
26. Які ви знаєте теоретичні концепції особистості та яка їх сутність?

27. Що вивчає економічна соціологія та які її функції?
28. Яка роль потреб та інтересів в економічній діяльності людей?
29. Розкрийте зміст поняття «господарська культура» та її функцій.
30. Спираючись на погляди М.Вебера та В.Зомбарта, розкрийте сутність підприємницького духу.
31. Що розуміємо під економічною поведінкою, розкрийте її типи і форми прояву.
32. Який зміст поняття «відхиляюча поведінка» та які фактори впливають на неї?
33. Що таке «трудовий конфлікт», його сутність, типи та соціальна структура?
34. Розкрийте сутність поняття «соціально-трудова мобільність». Яка її сутність, типи, види і функції?
35. У чому полягає зміст предмета, об'єкта, мети й завдань у соціологічному дослідженні?
36. Яке значення має стратегічний план соціологічного дослідження?
37. Що таке сітковий графік і чому він потрібен у соціологічному дослідженні?
38. Розкрийте сутність вибірки у підготовці і проведенні соціологічного дослідження.
39. Які існують види помилок вибірки і в чому полягає аналіз результатів вибірки?
40. У чому полягає сутність польового та пілотажного дослідження?
41. В яких випадках проводиться соціометричне тестування?
42. Що таке анкета та інтерв'ю в соціологічному дослідженні?
43. У чому полягає сутність соціологічного спостереження та його особливості?
44. Поняття документів у соціології та їх класифікація.
45. Які існують методи аналізу документів та особливості контент-аналізу?
46. Розкрийте сутність основних методів обробки соціологічної інформації.
- 47.

КОРОТКИЙ ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК

Анкета - тиражований документ, який містить певну сукупність запитань, сформульованих і пов'язаних між собою за встановленими правилами.

Аномія - стан соціальної системи, за якого значна частина громадян, знаючи про існування обов'язкових норм, ставиться до них негативно або байдуже.

Валідність (обґрунтованість) інформації - відповідність результатів саме тим явищам і процесам, які передбачалося дослідити.

Велика соціальна група - численна за складом група людей, об'єднаних для спільної діяльності, але взаємодія між якими формальніша.

Верифікація перевірка, емпіричне підтвердження теоретичних положень науки шляхом зіставлення їх з об'єктами спостереження, чуттєвими даними, експериментом.

Вибіркова сукупність - певна кількість відібраних за суворими правилами елементів генеральної сукупності.

Вибірковий метод - науково обґрунтований підхід, за результатами якого роблять висновки про об'єкт дослідження як ціле, спираючись на дані аналізу його певної частини.

Відхилення (негативний вибір) - небажання індивіда до співробітництва з іншим індивідом.

Вільне інтерв'ю - тривала бесіда за загальною програмою без чіткої деталізації запитань.

Включене спостереження - вид спостереження, за якого дослідник безпосередньо включений у досліджуваний процес.

Гендерна соціологія - галузь соціології, що вивчає закономірності диференціації чоловічих і жіночих ролей, статеві відмінності на всіх рівнях та їх вплив на людське існування, співіснування, на особливості соціальної організації.

Генеральна сукупність - обмежений територіальне і в часі об'єкт дослідження.

Географічна школа в соціології - натуралістичні вчення, які визнають головним у розвитку суспільства і народів їх географічне положення і природні умови.

Гіпотеза в соціологічному дослідженні - обґрунтоване припущення про структуру, механізми функціонування і розвитку досліджуваного об'єкта.

Громадська думка - специфічний вияв масової свідомості, що виражається в оцінках (вербальних і невербальних) і характеризує ставлення людей до суспільно значущих подій і фактів.

Громадянське суспільство - сукупність неполітичних відносин, сфера спонтанного вияву інтересів і волі вільних індивідів та їхніх асоціацій, захищена законами від регламентації їх діяльності з боку державної влади.

Девіантна - (від лат. - deviatio - ухилення) поведінка вчинок, дія людини, групи людей, які не відповідають офіційно встановленим у суспільстві нормам (стандартам, шаблонам).

Диспозиція особистості - схильність особи до певного сприйняття.

Ділова гра - метод пошуку управлінських умов діяльності та певної поведінки в цих умовах. рішення шляхом імітації прийняття їх в умовах гри за певними правилами.

Екологічна поведінка - система взаємопов'язаних дій, в яких реалізуються освіченість людини щодо закономірностей функціонування довкілля, бережливе ставлення до нього.

Екологічна політика - соціальна діяльність, спрямована на забезпечення економічних, соціальних і культурних умов, необхідних для гармонійного буття, збереження і відтворення довкілля.

Екологічна свідомість - індивідуальна і колективна (суспільна) здатність до усвідомлення нерозривного зв'язку людини з природою, залежності добробуту людей від цілісності природного середовища, вміння та звички діяти, не порушуючи зв'язків та кругообігів у природі.

Економічна активність - самореалізації особистості у сфері споживання, рівень її економічної середовищем.

Економічна поведінка - система соціальних дій, пов'язаних з використанням різних за функціями і призначенням економічних цінностей (ресурсів) та зорієнтованих на отримання користі (вигоди, винагороди, прибутку) від їх обігу.

Економічна свідомість - погляди, потреби, інтереси, ідеї, уявлення і переконання стосовно економічних процесів і явищ, ставлення до власності, економічної самостійності та ін.

Економічна соціологія - міжгалузевий науковий напрям, галузь соціологічного знання, що вивчає економіку як соціальний інститут, закономірності її розвитку та функціонування.

Економічний інтерес - усвідомлена економічна потреба людини, груп, спільнот, об'єктивні мотиви їх економічної діяльності.

Економічні соціальні ролі - виконувані соціальними суб'єктами функції, які визначаються їх місцем у системі економічних відносин, пануванням певного типу економічних відносин.

Експертне опитування - різновид опитування, під час якого респондентами є експерти - спеціалісти у певній галузі діяльності.

Електоральна соціологія - галузь соціологічної науки, яка займається вивченням політичної взаємодії суб'єктів суспільства шляхом аналізу механізмів їх політичної участі в житті соціуму, умов та особливостей об'єднання в політичні групи, політичної презентації інтересів у владній боротьбі тощо.

Емпіричні соціологічні дослідження - одна з форм вивчення дійсності, предметом аналізу якої є різноманітні дії, характеристики поведінки, погляди, настрої, потреби, інтереси, мотиви людей, соціальних груп і спільнот, відображення соціальної реальності у фактах людської свідомості.

Ескалація - поступове розширення, посилення, збільшення, загострення, наприклад: ескалація кризи, ескалація конфлікту.

Етнічна ідентичність - відчуття взаємної тотожності, історичної, соціальної та культурної спільності у представників однієї етнічної групи.

Етнічний стереотип - стандартизований, стійкий, емоційно насичений, ціннісно визначений образ, уявлення про певний об'єкт, продукований під впливом-конкретної етнічної культури, актуальний для представників окремої етнічної спільноти.

Етнос - усталена сукупність людей, яка історично склалася на певній території і має спільні, відносно стабільні особливості мови, культури й психіки, усвідомлення єдності та відмінності від інших подібних утворень (самосвідомість), зафіксоване у самоназві (етнонімі).

Етносоціологія - галузь соціології, що досліджує суть і функції різних етнічних спільнот (рід, плем'я, народність, нація) з метою з'ясування загальних закономірностей їх взаємодії та вироблення механізмів включення в існуючу систему соціальних відносин.

Завдання соціологічного дослідження - логічно сформульовані настанови, вказівки, послідовне вирішення яких конкретизує поставлену мету і забезпечує її реалізацію.

Загальнотеоретична соціологія - вищий рівень достовірного, узагальнюючого знання про соціальні процеси, формування та розвиток соціальних відносин, закономірності соціального життя.

Зайнятість населення - діяльність громадян, пов'язана із задоволенням особистих і суспільних потреб, яка є джерелом доходу.

Засоби масової інформації - соціальні інститути (преса, радіо, телебачення, інтернет, видавництва тощо), що забезпечують збирання, обробку та масове поширення інформації.

Звичай - встановлений спосіб поведінки, з яким пов'язані певні моральні цінності, порушення яких викликає негативні санкції.

Звичка - встановлений спосіб поведінки у певних ситуаціях, який не викликає негативної реакції.

Зміст праці - узагальнена характеристика процесу праці, яка враховує різноманітні функції праці, види трудових операцій, поділ виробничої діяльності за галузями, фізичне та інтелектуальне навантаження учасників процесу праці, ступінь самостійності працівника у регулюванні послідовності трудових операцій, наявність або відсутність новизни, творчості, складності, технічну оснащеність праці тощо.

Інновація - комплексний процес створення, поширення та використання нового практичного засобу (нововведення) для задоволення людських потреб, а також пов'язані з цим нововведенням зміни в соціальному середовищі.

Інституціалізація - процес виникнення і становлення соціальних інститутів як ключових структурних елементів суспільства.

Інтерв'ю - цілеспрямована бесіда, мета якої - одержати відповіді на запитання, передбачені програмою дослідження.

Інтерналізація (інтеріоризація) - засвоєння індивідом вироблених суспільством і різними групами норм, цінностей, установок, стереотипів, уявлень тощо.

Категорія аналізу - загальніші, ключові поняття, які відповідають дослідницьким завданням.

Комунікація - передавання інформації від однієї системи до іншої за допомогою сигналів чи спеціальних матеріальних носіїв.

Конфлікт - соціальний процес, у якому індивід чи група прагнуть досягнення власних цілей (задоволення потреб, реалізації інтересів) шляхом усунення, знищення чи підпорядкування собі іншого індивіда або групи з близькими чи ідентичними цілями.

Кореляція - визначення функціональних зв'язків між двома ознаками соціальних об'єктів.

Культура - сукупність наукового знання, практичних навичок, побутової й теоретичної свідомості, високої духовності, необхідних для розвитку суспільства і людини, формування особистості.

Культура особистості - сукупність соціальних норм цінностей, якими вона керується в процесі практичної діяльності.

Макросоціологія - наука про основні структури суспільства, суспільство загалом.

Мала соціальна група - нечисленна за складом соціальна група, учасники якої об'єднані спільною діяльністю і перебувають у безпосередньому стійкому особистому спілкуванні, що є основою для виникнення як емоційних стосунків, так і особливих групових цінностей і норм поведінки.

Маргіналізація - втрата особистістю належності до певної соціальної групи й, норм і цінностей відповідної субкультури без входження до іншої.

Масова інформація - стереотипізована інформація, яка оперативно та регулярно поширюється на велику аудиторію.

Масова комунікація - систематичне та одночасне поширення однотипних повідомлень у великих аудиторіях з метою інформування та здійснення ідеологічного, політичного, економічного, психологічного, організаційного впливу на думки, оцінки і поведінку людей.

Медіація - оптимізація за допомогою третьої сторони процесу пошуку вирішення проблеми задля припинення конфлікту.

Менеджер - професійний управлінський працівник, який наймається власником підприємства, компанії тощо для керівництва виробничим процесом, відносинами між його учасниками.

Метод - головний спосіб, який дослідник застосовує для збирання, обробки та аналізу даних.

Методика - послідовна і взаємозалежна сукупність технічних прийомів, операцій, пов'язаних з конкретним методом.

Міграція - процес зміни постійного місця проживання індивідів чи соціальних груп, їх переміщення в інший район чи іншу країну, а також переселення з села в місто або навпаки.

Мікросоціологія - наука, яка вивчає повсякденну поведінку людей.

Модель у соціальному прогнозуванні - спрощене математичне уявлення про певний суспільний процес.

Модернізація - система науково-методичних засобів дослідження особливостей і напрямів соціальних змін; механізм забезпечення здатності соціальних систем до вдосконалення.

Мотив - свідомий збуджувач поведінки та діяльності людини, спрямованої на задоволення різноманітних (матеріальних, соціальних, духовних) потреб.

Мотивація трудової діяльності - внутрішня спонука до трудової діяльності з метою досягнення певних цілей, зацікавленість у такій діяльності.

Надійність інформації - адекватність одержаних результатів дослідження соціальної ситуації.

Народність - мовна, територіальна та культурна сукупність людей, яка склалася історично і передує нації.

Натуралізм у соціології - напрям у соціології, представники якого прагнуть зрозуміти соціальне через біологічне, природне. Пояснює розвиток суспільства різними природними чинниками кліматичними умовами, географічним середовищем, біологічними і расовими особливостями людей тощо.

Націоналізм - теорія і практика етнічних відносин, які ґрунтуються на самоідентифікації нації у вирішенні своїх проблем, реалізуються у різноманітних формах діяльності, зумовлених специфікою економічного, політичного, духовного розвитку країни, традиціями, суспільною психологією тощо.

Національне питання - форма відкритої постановки в суспільстві проблеми розвитку націй, національних відносин (територіальних, екологічних, економічних, політичних, правових, мовних тощо).

Нація - особлива історична сукупність людей, що характеризується спільністю походження, мови, території, економічного становища, психічного стану та культури, що виявляються в єдиній етнічній свідомості та самосвідомості.

Норма соціальна -. визнане правило, зразок поведінки чи дій індивідів, соціальних груп.

Нормативний прогноз - передбачення бажаного стану явищ на базі попередньо визначених норм, ідеалів, цілей.

Нуклеарна сім'я - проста сім'я, що складається з подружньої пари з дітьми чи без дітей або одного з батьків зі своїми дітьми, які не перебувають у шлюбі.

Обґрунтованість інструменту вимірювання - ступінь відповідності зареєстрованих у процесі вимірювання характеристик, а також характеристик, які планувалось виміряти.

Об'єкт соціологічного дослідження - певна соціальна реальність, яка потребує цілеспрямованого вивчення (соціальні спільноти, суб'єкти, процеси в їх конкретних, відносно завершених станах та взаємодії).

Одиниці відбору - елементи вибіркової сукупності, які згідно з планом вибирає дослідник на кожному етапі побудови вибірки.

Одиниці спостереження - елементи вибіркової сукупності, які підлягають обстеженню.

Опитування - метод збору соціальної інформації про досліджуваний об'єкт під час безпосереднього (інтерв'ю) чи опосередкованого (анкетування) соціально-психологічного спілкування соціолога і респондента

(опитуваного) шляхом реєстрації відповідей респондентів на сформульовані запитання.

Органічна школа в соціології - натуралістичні вчення, які розглядають суспільство уподібненим живому організму, а соціальну диференціацію суспільства - як аналогічний розподіл функцій між різними органами живого організму.

Парадигма - теоретичні схеми, моделі, диспозиції, інші пізнавальні регулятиви, які служать еталоном, взірцем або напрямом при вирішенні проблем.

Патерналізм - 1) концепція, що обґрунтовує соціальну політику в галузі трудових відносин; проявляється в показній «благодійності»; 2) політика великих держав, спрямована на поневолення економічно слабкорозвинутих країн під виглядом «спілкування про слабкі народи».

Первинна соціологічна інформація - дані, отримані під час соціологічного дослідження, які підлягають подальшій обробці й узагальненню.

Передбачення - обґрунтоване припущення про майбутній стан явищ природи і суспільства або про явища, невідомі в даний час, але які піддаються виявленню.

Питальник - документ, в якому сформульовані й тематично згруповані питання, передбачено місце для записів відповідей на них.

Плюралізм - множинність думок, поглядів, напрямів, партій тощо як фундаментальний принцип будови правового суспільства.

Поведінка - форма діяльності, реакція на соціальне середовище чи на дію іншої людини.

Позитивізм - філософська течія, представники якої єдиним джерелом знання вважали емпіричні (засновані на чуттєвому досвіді) дані, заперечували пізнавальну цінність теоретичного мислення, філософських знань.

Політика - галузь відносин між соціальними суб'єктами (класами, соціальними групами, політичними партіями, окремими особами, національними спільнотами, державами) щодо здійснення (використання, розподілу, завоювання) політичної влади.

Політичне поле - проекція соціального простору на взаємодію суб'єктів влади.

Польове спостереження - метод дослідження, який проводиться у реальній життєвій ситуації.

Помилка репрезентативності - відхилення вибіркової сукупності за певними характеристиками від генеральної сукупності.

Попередження конфліктів - організація життєдіяльності суспільства, соціальної спільноти, яка мінімізує вірогідність протиріч між його суб'єктами.

Пошуковий прогноз - передбачення розвитку явищ шляхом умовного продовження в майбутнє тенденцій, які переважали у минулому домінують нині, абстрагуючись від планів, проектів, програм, управлінських рішень, які

можуть змінити існуючі тенденції, спричинити самоздійснення чи самозруйнування прогнозу.

Пошукове спостереження - метод дослідження, який використовують з метою соціологічної розвідки, пошуку фактів, що визначають коригування теми дослідження на стадії діагностичного експерименту.

Правова поведінка - соціально значуща поведінка суб'єктів, передбачена нормами права, підконтрольна свідомості та волі й має юридичні наслідки.

Правовий нігілізм - правове безкультур'я, відкидання або ігнорування права, юридичних норм, правових цінностей, зневажливе ставлення до правових традицій.

Предмет соціологічного дослідження - найбільш значимі з теоретичної або практичної точки зору певні особливості, сторони об'єкта, які необхідно дослідити.

Пристосування - прийняття індивідом чи групою культурних норм, цінностей та еталонів нового середовища, якщо норми й цінності, засвоєні у попередньому середовищі, не задовольняють потреби, не створюють прийнятої поведінки.

Прогноз - ймовірне судження про стан певного явища в майбутньому.

Прогнозування конфліктів - доказове припущення можливості їх виникнення та розвитку.

Прогностика - наукова дисципліна, предметом якої є дослідження закономірностей і способів прогнозування.

Професійна адаптація - пристосування, звикання людини до умов професійної діяльності, засвоєння нею виробничо-технічних та соціальних норм поведінки, необхідних для виконання відповідних трудових функцій.

Процедура - загальна система дій дослідника, засоби організації та проведення дослідження, послідовність операцій тощо.

Психологізм у соціології - методологічна орієнтація соціологічних шкіл, для яких характерне прагнення пояснити соціальні явища і процеси тільки на основі психологічних даних.

Районування генеральної сукупності - процес поділу досліджуваного об'єкта на складові відповідно до мети і завдань дослідження.

Расово-антропологічна школа в соціології - натуралістичні вчення, що інтерпретують суспільний розвиток у поняття «спадковості», «расового відбору», боротьби «вищих» «нижчих» рас.

Регрес - тип розвитку, для якого характерним є перехід від вищого до нижчого.

Репрезентативність вибірки - властивість вибіркової сукупності відтворювати основні характеристики генеральної сукупності.

Респондент - особа, яка є джерелом, комунікатором соціальної інформації під час опитування.

Референтна група - соціальна група, на яку індивід орієнтує свою поведінку, до якої належав у минулому, належить у конкретний час, прагне належати в майбутньому.

Римський клуб - міжнародна неурядова організація, заснована в 1968 р. у Римі групою вчених-економістів, громадських діячів, представників ділових кіл, службовців національних та міжнародних організацій з метою глибокого пізнання глобальних проблем планетарної системи людської життєдіяльності.

Ринок праці - певна система суспільних відносин, які узгоджують інтереси роботодавців і найманих працівників.

Санкція - стимулювання бажаної поведінки і припинення небажаної для забезпечення внутрішньої згуртованості й безперервності суспільного життя.

Сегрегація - спроби збереження власної етнокультурної спадщини за різкого звуження контактів з представниками інших національних утворень.

Середні верстви - сукупність суспільних груп, які займають проміжне становище щодо основних класів суспільства.

Середовище соціальне - сукупність економічних, політичних, соціальних, культурних, духовних, територіальних умов життєдіяльності людини, що впливають на його свідомість та поведінку.

Система соціальна - особливий клас систем (поряд з технічними, біологічними, кібернетичними та ін.), елементний склад яких становлять люди, стосунки, що виникають між ними.

Система соціологічного знання - сукупність взаємопов'язаних, функціонально визначених структурних елементів соціологічної науки (історія соціології, загальні соціологічні теорії, галузева соціологія).

Систематичні помилки - помилки, які виникають внаслідок неправильних вихідних статистичних даних про параметри контрольних ознак генеральної сукупності, занадто малого обсягу вибірки, хибного застосування способу відбору одиниць аналізу тощо.

Складна сім'я – сім'я, що складається з кількох об'єднаних родинними взаєминами нуклеарних сімей, кожна з яких може бути повною або неповною і включати також родичів подружжя по прямій чи бічній лінії.

Соціальна інженерія - вид, напрям діяльності, основним призначенням якої є регулювання соціальних відносин між різними соціальними групами, розв'язання соціальних проблем, забезпечення ефективного впровадження соціальних резервів виробництва тощо на базі застосування результатів і рекомендацій соціологічних досліджень, вироблення соціальних проектів, соціальних технологій.

Соціалізація - процес інтеграції індивіда в суспільство, у різноманітні типи соціальних спільнот (група, соціальний інститут, соціальна організація) шляхом засвоєння ним елементів культури, соціальних норм і цінностей, на основі яких формуються соціальне значущі риси особистості.

Соціальна адаптація - вид взаємодії людини, соціальної групи із соціальним середовищем, під час якої узгоджуються вимоги і очікування його учасників.

Соціальна активність особистості - системна соціальна якість, у якій виражається та реалізується глибина і повнота зв'язків особистості із соціумом, рівень перетворення її на суб'єкт суспільних відносин.

Соціальна атомізація - процес відособлення людей одне від одного, що виникає з розірванням безпосередньо особистісних зв'язків між ними і є виявом зв'язків опосередкованих, безособових, які набувають форми «речі» (грошей, товару).

Соціальна взаємодія - система взаємозумовлених соціальних дій, за яких дії одного суб'єкта (індивіда, групи, спільноти) одночасно є причиною і наслідком відповідних дій інших.

Соціальна верства - сукупність індивідів, які зайняті економічно і соціальне рівноцінними видами праці і мають приблизно однакову матеріальну й моральну винагороду.

Соціальна вульгаризація - грубе і спрощене тлумачення суспільних явищ духовного життя суспільства, ідеального виміру людського існування загалом.

Соціальна група - відносно стійка, історично сформована сукупність людей, об'єднаних на основі загальних соціальне значущих ознак.

Соціальна дезорганізація - сукупність соціальних процесів, які спричиняють у межах певної спільноти дії, що не відповідають нормам, оцінюються негативно і перевищують допустимі межі, загрожуючи нормальному розвитку процесів колективного життя.

Соціальна диференціація - відмінності між макро- і мікрогрупами, а також індивідами, які можуть належати як до об'єктивних ознак (економічних, професійних, освітніх, демографічних), так і до ознак масової та індивідуальної свідомості.

Соціальна діагностика - метод пошуку соціальних резервів виробництва, що являє собою аналіз стану соціальних об'єктів і процесів для виявлення проблем їх функціонування і розвитку.

Соціальна дія - спосіб розв'язання соціальних проблем і суперечностей, які ґрунтуються на зіткненні інтересів і потреб головних соціальних сил суспільства.

Соціальна ідентифікація - процес і результат емоційного та іншого самоототожнювання індивіда з іншою особою, групою, взірцем чи ідеалом.

Соціальна ієрархія - система послідовно підпорядкованих елементів, розташованих в порядку від нижчого до вищого, характеризується нерівністю статусів, стосунків, влади, доходів, престижу та ін.

Соціальна легітимність - соціальний порядок, який має високий рівень визнання та престижу, завдяки чому диктує індивідам обов'язкові вимоги та надає приклади поведінки.

Соціальна мобільність - міжгрупова або просторова рухливість населення, його здатність (готовність) до соціальних переміщень.

Соціальна наука (суспільне знання) - система галузей знань про суспільство, закони його виникнення і розвитку; про його структуру, окремі елементи цієї структури і різні сторони суспільного життя; про суспільне

буття, спільну свідомість та їх взаємодію; про людину, ті формування, діяльність, розвиток, стан; про людські спільноти, класи, нації, групи й відносини між ними; про матеріальну й духовну культуру.

Соціальна організація - соціальна група, орієнтована на досягнення взаємопов'язаних специфічних цілей і формування високоформалізованих структур.

Соціальна потреба - необхідність у чомусь для підтримання життєдіяльності людини, соціальної групи чи суспільства загалом, внутрішня спонукальна сила активності.

Соціальна реальність - розмаїття форм об'єктивно існуючого соціального буття.

Соціальна роль - типова поведінка людини, пов'язана з її соціальним статусом, яка не викликає негативної реакції соціального середовища.

Соціальна система - цілісне утворення, основним елементом якого є люди, їх зв'язки, взаємодії та взаємовідносини, соціальні інститути та організації, соціальні групи та спільноти, норми і цінності.

Соціальна спільнота - сукупність людей (сім'я, плем'я, етнос тощо), об'єднана відносно стійкими соціальними зв'язками, відносинами, яка має загальні ознаки, що надають їй неповторної своєрідності.

Соціальна стратифікація - поділ суспільства на вертикально розташовані соціальні групи і верстви (страти), які мають різний престиж, власність, владу, освіту тощо.

Соціальна структура суспільства - ієрархічно упорядкована сукупність індивідів, соціальних груп, спільнот, організацій, інститутів, об'єднаних стійкими зв'язками і відносинами.

Соціальна сфера - відносини і взаємодія індивідів, соціальних груп, спільнот, що мають різне соціально-економічне становище в суспільстві.

Соціальна технологія - вид практичних соціологічних рекомендацій, що являють собою відпрацьовану за операціями сукупність прийомів, методів і впливів, застосовуваних керівником чи організатором управління, а також при розв'язанні різних соціальних проблем, що виникають у трудових колективах.

Соціальна технологія (за аналогією до промислової технології) - сукупність прийомів, методів і впливів, застосовуваних для досягнення поставлених цілей у процесі соціального планування і розвитку, розв'язання різних соціальних проблем (підвищення продуктивності праці, вдосконалення організації управління, впливу на громадську думку через засоби масової комунікації тощо).

Соціальна функція освіти - роль, яку освіта як соціальний інститут виконує щодо потреб суспільства або окремих його сфер.

Соціальна цінність - значущість явищ і предметів з точки зору їх відповідності чи невідповідності потребам суспільства, соціальних груп і особистості. Існує як у вигляді колективних уявлень, так і суб'єктивних уподобань, переваг, є орієнтирами діяльності людини.

Соціальна якість людини - сукупність взаємопов'язаних елементів, які зумовлені особливостями соціальної взаємодії особистості з іншими людьми у конкретних історичних умовах.

Соціальне - сукупність певних рис та особливостей суспільних відносин, інтегрована індивідами, спільнотами у процесі спільної діяльності в конкретних умовах, яка виявляється в їх стосунках, ставленні до свого місця в суспільстві, явищ і процесів суспільного життя.

Соціальне відчуження - відносини між соціальним суб'єктом і будь-якою його соціальною функцією, що виникають внаслідок розриву з попередньою єдністю.

Соціальне планування - комплексна програма взаємопов'язаних заходів, спрямованих на розвиток соціальних процесів у трудовому колективі, регіоні.

Соціальне явище - розмаїття форм дійсності, в яких всесвіт і буття постають перед суб'єктом.

Соціальний експеримент - спосіб одержання інформації про наявність причинно-наслідкових зв'язків між показниками функціонування, діяльності, поведінки соціального об'єкта і деякими керованими та контрольованими чинниками, що впливають на нього.

Соціальний закон - об'єктивний і повторюваний причинний зв'язок між соціальними явищами та процесами, які виникають внаслідок масової діяльності людей або їх дій.

Соціальний захист - система законодавчих, політичних, соціально-економічних, морально-психологічних гарантій, пільг, заходів, що спрямовані на створення для членів суспільства певних умов, які, з одного боку, перешкоджають згубному впливу на людину середовища (шкідливих умов праці, екологічних факторів, злочинності тощо), а з іншого - запобігають зубожінню населення, забезпечують соціально-принадну якість їх життя (забезпечення мінімального прожиткового рівня життя, соціально-незахищеним прошарком населення, соціальна підтримка тих, хто може працювати, допомога в одержанні освіти, медичної допомоги тощо).

Соціальний зв'язок - сумісність людей або груп.

Соціальний інститут - відносно стійка модель поведінки людей і організацій, що історично склалася у певній сфері життєдіяльності суспільства.

Соціальний інтелект - відносно стійка форма сучасної розумової діяльності (здатності) людей, що виявляється у спільній їх творчості, виробленні й реалізації рішень, розумінні самих себе, інших людських спільнот, навколишнього світу.

Соціальний інтерес - спонукальні сили діяльності соціальних груп, мас людей, спираючись на які суспільство може вдаватися до необхідних управлінських впливів на цю діяльність.

Соціальний контроль - засіб саморегуляції соціальної системи, що забезпечує упорядковану взаємодію її елементів шляхом нормативного (у тому числі й правового) регулювання.

Соціальний конфлікт - зіткнення інтересів двох або більшої кількості індивідів, соціальних груп.

Соціальний механізм розвитку економіки - стійка система взаємодії соціально-економічних груп у сферах виробництва, розподілу, обміну і споживання матеріальних благ і послуг, регульована історично сформованими в даній країні типом культури, системою управління і соціальною структурою суспільства.

Соціальний простір - продукт людської діяльності, що (сукупністю суспільних суб'єктів, які становлять суспільну цілісність, а також сукупністю певних об'єктивованих взаємин між індивідами.

Соціальний процес - послідовна зміна станів у соціальних системах і підсистемах, соціальних інститутах та організаціях, соціальні зміни в динаміці.

Соціальний статус особистості - це її позиція в соціальній системі, пов'язана з належністю до певної соціальної групи чи спільноти, сукупність її соціальних ролей та якість і ступінь їх виконання.

Соціальний тип особистості - результат взаємодії історикокультурних і соціально-економічних умов життєдіяльності людини, сукупність повторюваних якостей людини як істоти соціальної.

Соціальний характер- це наслідок динамічної адаптації на основі невід'ємних властивостей людської природи, закладених біологічно або сформованих у ході історії.

Соціальний час - одна з форм існування суспільства, функціонування якого має місце у часі, невіддільно від нього; є часовим простором людської діяльності, характеризує послідовність різних видів такої діяльності.

Соціальні відносини - самостійний, специфічний вид суспільних відносин, які виражають діяльність соціальних суб'єктів, зумовлену їх неоднаковим становищем у суспільстві та роллю в суспільному житті.

Соціальні зміни - процес виникнення нових явищ структур, характеристик у різних соціальних системах і підсистемах під час їх взаємодії.

Соціальні настанови - соціальне визначені загальні орієнтації особистості, які відображають можливості особи діяти відповідно до об'єкта дії.

Соціальні привілеї - виняткові права і переваги, якими деюре або де-факто володіють окремі люди, групи, класи, установи і які недоступні для більшості людей.

Соціальні приписи - норми, що визначають соціальне становище індивіда.

Соціальні рухи - сукупність колективних дій великої кількості людей, спрямованих на підтримку певних соціальних процесів і змін або на протидію їм.

Соціально-психологічний клімат - відносно стійкій і типовий для певної групи загальний емоційний настрій, який формується в процесі спільної трудової діяльності колективу, спілкування між людьми.

Соціограма - графічне зображення зв'язків всередині групи, що визначаються на основі соціометричного опитування.

Соціологізм - концепція, яка стверджує першорядне виняткове значення соціальної дійсності і соціальних методів у поясненні буття людини та його середовища.

Соціологічне дослідження - система логічно послідовних методологічних, методичних та організаційно-технічних процедур для отримання наукових знань про соціальне явище, процес.

Соціологічне інтерв'ю - метод збору соціальної інформації, що ґрунтується на вербальній соціально-психологічній взаємодії між інтерв'юером і респондентом з метою одержання даних.

Соціологічне спостереження - метод збору наукової інформації, сутність якого полягає в безпосередній реєстрації фактів, явищ, процесів, що відбуваються у соціальній реальності.

Соціологія - наука про становлення, розвиток функціонування суспільства, його елементів, соціальних відносин соціальних процесів, про механізми і принципи їх взаємодії.

Соціологія громадської думки - спеціальна соціологічна теорія, яка вивчає сутність громадської думки, її структуру, функції, канали висловлювання, закономірності її функціонування в різноманітних сферах суспільного життя, політичній, економічній діяльності, соціальному управлінні.

Соціологія екології - галузь соціології, яка досліджує специфічні зв'язки між людьми та навколишнім середовищем, особливості розвитку і функціонування соціальних спільнот, соціальних структур та інститутів в умовах впливу на їх життєдіяльність антропогенних екологічних чинників.

Соціологія конфлікту - галузь соціології, яка вивчає сутність, зумовленість, наслідки та управління конфліктом як соціальним явищем.

Соціологія масових комунікацій - галузь соціології, предметом якої є закономірності масових інформаційних явищ і процесів, діяльність соціальних інститутів, що виробляють та поширюють масову інформацію.

Соціологія міста - галузь соціології, яка вивчає конкретні особливості розвитку і функціонування міста як елемента соціально- просторової організації суспільства, соціальні процеси, що відбуваються в ньому, його форми та інститути.

Соціологія молоді - галузь соціології, яка досліджує соціально-демографічну спільність суспільства, що перебуває в процесі переходу від дитинства до дорослого життя і переживає стан сімейної та позасімейної соціалізації, інтерналізації норм і цінностей, творення соціальних і професійних очікувань, ролей, статусу.

Соціологія освіти - галузева соціологічна дисципліна, предметом якої є освіта як соціокультурний інститут, її взаємодія з іншими інститутами і суспільством загалом, а також соціокультурні процеси у сфері освіти.

Соціологія політики - галузь соціологічного знання, яка вивчає соціальні механізми влади та їх вплив у суспільстві, закономірності впливу

соціальних спільнот, інститутів на політичний порядок, соціальні засади політичних та державних інститутів, стан, тенденції, напрями функціонування політичної свідомості, політичної поведінки в соціальному середовищі.

Соціологія права - галузь соціології, що вивчає закономірності функціонування права в системі соціальних інститутів: генезис, динаміку, структуру правових норм та їх роль у суспільстві, механізми їх реалізації у поведінці та діяльності особистості, групи, організації, інститутів, суспільства.

Соціологія праці та зайнятості - галузева соціологічна теорія, яка вивчає закономірності формування, функціонування і розвитку соціальних утворень (систем спільнот та інститутів) у сфері праці й пов'язані з ними процеси та явища.

Соціологія релігії - галузь соціології, одна зі спеціальних соціологічних дисциплін, яка вивчає взаємодію релігії та суспільства, її вплив на соціальну поведінку індивідів та спільнот.

Соціологія села - галузь соціологічної науки, що вивчає різні аспекти життєдіяльності села як соціально-територіальної спільноти.

Соціологія сім'ї - галузь соціології, що вивчає закономірності виникнення, функціонування й розвитку сімейношлюбних стосунків як соціального феномену в конкретних соціокультурних умовах.

Соціоматриця - таблиця, в якій у рядках розміщують відповіді кожного з членів групи.

Соціометричний індекс - показник, який використовують для характеристики взаємин у групі і статусу окремих членів групи; визначають на основі даних соціометричного опитування.

Соціометричний критерій - конкретна змістова ситуація (реальна чи уявна), запропонована респонденту як основа вибору чи відхилення інших членів групи - партнерів у спільній діяльності або як пропозиція про те, хто з членів групи обере (відхилить) респондента у цій ситуації.

Соціометричний метод опитування - один з різновидів опитування, який використовують для вивчення внутріколективних зв'язків з'ясуванням стосунків між членами колективу.

Співробітництво - соціальний процес, який полягає в узгодженні діяльності індивідів, груп для досягнення загальної мети, незалежно від її характеру.

Спеціальні соціологічні теорії - теорії, які вивчають закономірності розвитку окремих спільнот, функціонування соціальних інститутів, соціальних процесів.

Спосіб життя - види життєдіяльності суспільства, соціальних груп і особи з різним рівнем доходу, освіти, культури, неоднаковими ціннісними орієнтаціями тощо.

Стійкість інструменту вимірювання - ступінь відтворення результатів вимірювання за повторного використання цього інструменту на одній і тій самій групі і за тих же умов.

Суперництво - соціальний процес, який полягає у зіткненні протилежних інтересів індивідів, груп або прагнення до задоволення однакових інтересів за допомогою засобів, якими інші групи чи індивіди хочуть реалізувати власні інтереси.

Суспільство - сукупність усіх засобів взаємодії та форм об'єднання людей, що склалися історично, мають спільну територію, загальні культурні цінності та соціальні норми, характеризуються соціокультурною ідентичністю її членів.

Суспільство відкрите - демократичне суспільство, якому властиві дух критики і здатність легко змінюватися і пристосовуватися до обставин зовнішнього середовища.

Теорія соціальної дії - одна з найважливіших теоретичних концепцій сучасної західної соціології, прагне пояснити найрізноманітніші соціальні явища - від окремих актів індивідуальної поведінки до великомасштабних суспільно-історичних процесів (М.Вебер, Ф.Знанецький, Т.Ларсонс).

Технічні правила - норми, що регулюють відношення людини і природи.

Типологізація суспільств - класифікація суспільств на основі визначення найважливіших і найсуттєвіших ознак, типових рис.

Тоталітаризм - 1) тоталітарний режим, для якого характерні контроль держави над усіма галузями суспільного життя, фактична ліквідація конституційних прав на свободу, репресії; 2) напрям політичної думки, що підтримує встановлення тоталітарних режимів.

Трудова адаптація - соціальний процес засвоєння особистістю нової трудової ситуації внаслідок активної взаємодії особистості й трудового середовища.

Управління соціальне - свідомий цілеспрямований вплив на соціальну систему, організацію, інститут або процес, метою якого є приведення напряму і темпів їх розвитку та функціонування у відповідність з дією об'єктивних соціальних законів.

Урбанізація - соціально-економічний процес зростання міст, міського населення, поширення міського способу життя.

Фемінізм - науковий напрям і суспільний рух, метою якого є повна рівноправність чоловіків і жінок у всіх сферах життя.

Футурологія - сукупність уявлень про майбутнє людства; галузь наукових знань, що охоплює перспективи соціальних процесів.

Характер праці - соціальна сутність праці як суспільне значущого процесу.

Ціннісні орієнтації - соціальні цінності, які спрямовують діяльність та соціальну поведінку особистості і поділяються нею.

Цінність - суспільне ставлення особистості, яке переносить її потреби та інтереси на матеріальні та духовні явища, надає їм визначальних соціальних рис.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Конституція України. – К., 1996.
2. Постанова Кабінету Міністрів України від 18 січня 2003 року №49 «Про утворення центрів фізичного здоров'я населення «Спорт для всіх»».- К.,2004.
3. Національна доктрина розвитку фізичної культури і спорту // I Спортивний конгрес України.-К.,2004.
4. Американская социологическая мысль: Тексты / Под ред. В.И.Добренкова. - М.: Изд-во МГУ, 1994.
5. Американская социология: Перспективы, проблемы, методы. М.: Прогресс, 1972.
6. Арутюнян Ю.В., Дробижева Л.М., Соколов А.А. Этносоциология: Учеб. пос. для вузов. - М.: Аспект Пресс, 1999.
7. Бурдые П. Социология политики. - М., 1993.
8. Волков Ю.Г, Мостовая И.В. Социология: Учеб. для вузов. - М.: Гардарики, 1998.
6. Волков Ю.Г, Нечипуренко В.Н., Самгин С.И. Социология
9. Гавриленко І.М., Скідін О.Л. Соціологія освіти. Навч. посібник. Запоріжжя: ЕТТ АПРЕСС, 1998.
10. Гидденс Э. Социология: Учебник. - М.: Эдиториал УРСС, 1999.
11. Городяненко В.Г. Историография социологии: Учеб. пос. Днепропетровск, ДГУ, 2000.
12. Громов И.А., Мацкевич А.Ю., Семенов В.А. Западная теоретическая социология. - СПб.: Ольга, 1996.
13. Дворецкая Г.В., Махнарылов В.П. Социология труда. - К: Высш. шк., 1990.
14. Захарченко М.В., Погорілий О.І. Історія соціології: Від античності до початку ХХ ст. - К: Либідь, 1993.
15. Здравомыслов А.Г. Социология конфликта. Учеб. пос. - М.: Аспект Пресс, 1995.
116. Иванов В.Ф. Соціологія масової комунікації: Навч. посібник. - К, 1999.
- 17.Ионин Л.Г. Социология культуры: Учеб. пособ.: Изд. 3-е, доп. М.: Логос, 2000.
18. Как провести социологическое исследование. - М.: Политиздат, 1990.
19. Кириленко О.М. Актуальні проблеми розвитку соціології спорту в Україні // IX Міжнародний науковий конгрес. Олімпійський спорт і спорт для всіх: Тези доповідей.- К., 2005.
20. Кириленко О.М. Соціологічний аналіз спортивної активності населення України // Соціологія: теорія, методи, маркетинг.-2007.- № 3.
21. Кириленко О.М. Функции физической культуры украинского общества // Проблемы развития социологической теории. – К., 2001.
22. Кон И.С. Социология личности. - М.: Политиздат, 1967.
23. А.И. Социология: Учеб. для вузов. - М.: Логос, Екатеринбург: Деловая книга, 2000.

24. Кравченко С.А., Мнацаканян М.О., Покровский Н.С. Социология: парадигмы и темы: Курс лекций для высш. учеб. заведений. - М.: МГИМО - Университет, 1997.
25. Крымский С.В., Пилипенко В.Е., Салюк Ю.В. Верификация социальных прогнозов: Методол. аспект. - К: Наук. думка, 1992.
26. Мендра А. Основы социологии: Учеб. пособие для вузов. - М.: Изд. дом, 1998.
27. Михайлова Л.И. Социология культуры: Учеб. пособие. - М.: ФАИР-ПРЕСС, 1999.
28. Мудрик В.И., Олейник Н.А., Приходько И.И. и др. Организационноуправленческие аспекты развития физической культуры и спорта в Украине // Слобожанський науково-спортивний вісник. – Харків, 2004. – вип..7.
29. Нечаев В.Я. Социология образования. - М.: Изд-во МГУ, 1992.
30. Ноэль Э. Массовые опросы: Введение в методику домоскопии. М.: Авазкстра, 1993.
31. Общественное мнение и власть: механизмы взаимодействия / А.А. Ручка, В.Л. Оссовский, В.А. Матусевич и др. - К: Наукова думка, 1993.
32. Осадчая Г.И. Социология социальной сферы: Учеб. пособие. М.: Изд-во МГСУ Союз, 1999.
33. Павличенко П.П., Литвиненко Д.А. Соціологія: Навч. посібник. К: Лібра, 2000.
34. Паніна Н.В. Технологія соціологічного дослідження. Курс лекцій. - К: ук. думка, 1996.
35. Паниотто В.И., Максименко В.С. Количественные методы в социологических исследованиях. - К: Наук. думка, 1982.
36. Погорілий О.І. Соціологічна думка ХХ століття: Навч. посібник. К.: Либідь. 1996.
37. Политическая социология / Отв. ред. В.Н.Иванов, Г.Ю.Семгин. _ М.: Мысль, 2000.
38. Попова І.М. Соціологія: Пропедевт. курс: Підручник. - К: Тандем, 1996.
39. Радаев В.В. Экономическая социология: Курс лекций: Учеб. пос. - М.: Аспект Пресс 1997.
40. Ромашов О.В. Социология труда: Учеб. пособие для вузов. - М.: Гардарика, 1999.
41. Российская социологическая энциклопедия. / Под общ. ред. Г.В.Осипова. - М.: Норма-ИНФРА-М, 1999.
42. Ручка А.О., Танчер В.В. Курс історії теоретичної соціології. - К: Наук. думка, 1995.
43. Рущенко І.П. Соціологія: Курс лекцій: Навч. посібник для вузів. - Харків, 1996.
44. Рывкина Р.В. Экономическая социология переходной России: Люди и реформы: Учеб. пособие. - М.: Дело, 1998.
45. Серошган Н.А., Ялдохин И.П., Кулиш С.А. Социология труда. - Харьков: Основа, 1990.

46. Смелзер Н. Социология. - М.: Феникс, 1994.
47. Соціологічна думка України: Навч. посібник. - К: Заповіт, 1996.
48. Социологи XX века: биографический словарь: Учеб. пособие / Под ред. проф. В.Г.Городяненко. - Днепропетровск: ДГУ, 1999.
49. Соціологія: Навч. посібник / За редакцією С.О.Макеєва. - К: Українська енциклопедія ім. М.П.Бажана, 1999.
50. Соціологія: Підручник / За загальною ред. проф. ВЛ. Андрищенко, проф. М.І.Горлача. - Харків - Київ, 1998.
51. Социология в России / Под ред. В.А.Ядова: 2-е изд., перераб. и доп. - М.: Изд-во ИС РАН, 1998.
52. Социология: Классические и современные парадигмы: Хрестоматия. - М.: АНКИЛ, 1998.
53. Социология: Учебник для вузов / Г.В.Осипов, А.В.Кабуца и др. - М.: Наука, 1995.
54. Соціологія: короткий енциклопедичний словник / Уклад. В.І.Волович та ін. - К: Укр. центр духовн. культури, 1998.
55. Тадевосян З.В. Социология: Учеб. пособие. 2-е изд., испр. и доп. - М.: Знание, 1999.
56. Тощенко Ж.Т. Социология: Общий курс: Учебное пособие. - М.: Прометей, 1998.
57. Филиппов Ф.Р. Социология образования. - М.: Наука, 1991.
58. Фролов С.С. Социология: Учеб. для вузов: 2-е изд. - М.: Логос, 1996.
59. Харчева В. Основы социологии: Учеб. для средних спец. учеб. зав. - М.: Логос, КНО РУС, 2000.
60. Шаповал М. Загальна соціологія: Вид. III. - К, 1996.
61. Щепанський Я. Элементарные понятия социологии. - М.: Прогресс, 1969.- С.79-192.
62. Ядов В.А. Стратегия социологического исследования: Описание, объяснение, понимание социальной реальности. - М.: Добросвет, книжный дом «Университет», 1998.
63. Яковенко Ю.И., Паниотто В.И. Почтовый опрос в социологическом исследовании. - К: Наук. думка, 1988.
64. Якуба О.О. Соціологія. Навч. посібник для студ. - Харків: Константа, 1996.